

Jaargang 33, nr 3 - november 2007

De Blauwe Klauwier

VWG De Kempen

Periodiek van Vogelwerkgroep De Kempen met o.a.

Nestkastenverslag Golfbaan Welschap

Broedende wulpen op de Landschotse heide

Slechtvalk (*Falco peregrinus*) in Eindhoven

Colofon

Redactie

Wim Deeben
Jan Wouters
Robert Kastelijn
Mark Sloendregt

Redactie-adres

Jan Wouters (eindredacteur)
De Braken 11
5541 AC Reusel
Telefoon: 0497-642391
E-mail: janenmargo@chello.nl

Omslag

Klapekster: Robert Kastelijn

Fotobijdrage

© Bij de betreffende fotografen

Uitgave

Vogelwerkgroep De Kempen
Postbus 386
5500 AJ Veldhoven

Copyright

© Alle rechten zijn voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

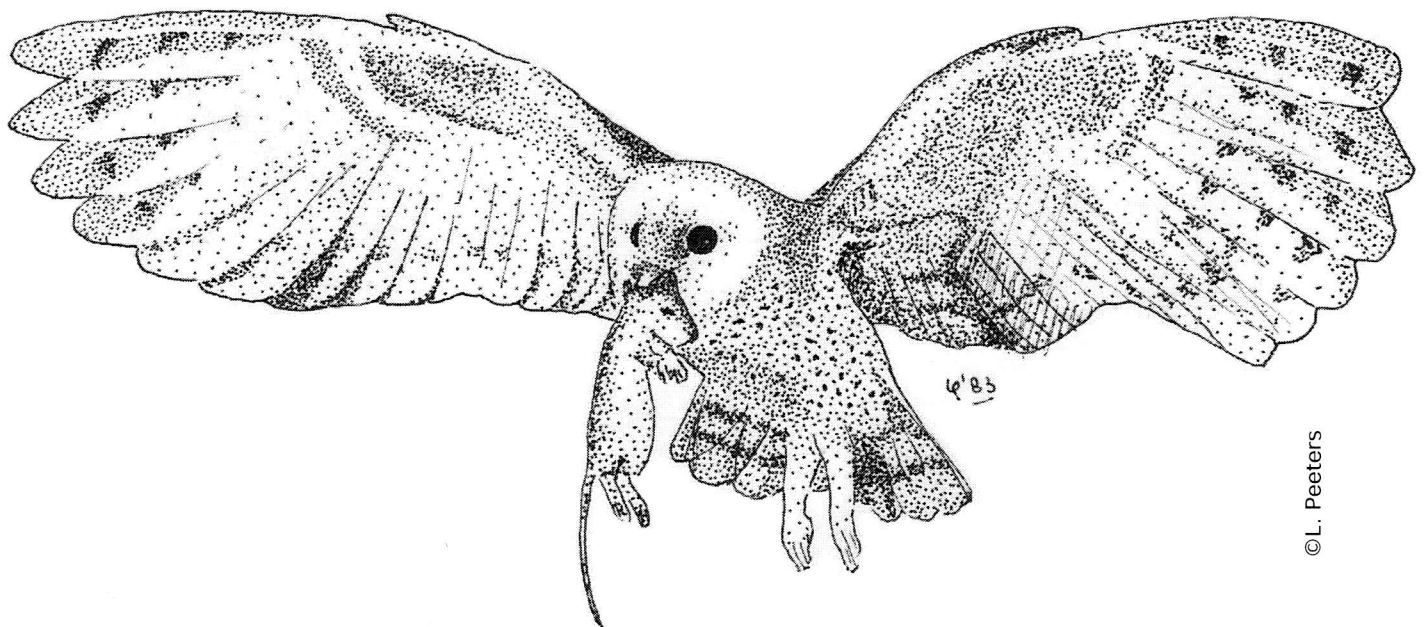
Wijze van aanleveren

Kopij bij voorkeur als 'Wordbestand' aanleveren. Wanneer literatuurgegevens verwerkt worden, moet de bron worden aangegeven. Indien tabellen, figuren en foto's in het artikel zijn verwerkt, dient duidelijk in de tekst worden verwezen en zo nodig waar deze geplaatst moeten worden. Artikelen worden door de redactie doorgenomen op inhoudelijke kwaliteit en taalgebruik. Foto's waarbij sprake is van verstoring worden niet gepubliceerd. De redactie behoudt het recht wijzigingen door te voeren

Inhoud

- 2 **Vogelvaria**
- 6 **Nestkastenverslag Golfbaan Welschap 2007**
Wil de Veer
- 14 **Broedende wulpen op de Landschotse heide**
Peter Keij
- 24 **Slechtvalk (*Falco peregrinus*) in Eindhoven**
Wil de Veer
- 32 **Spanje, vogelen als excuus voor mooie reizen**
Harold Bierens
- 36 **Wij spraken met ...**
Wilma Meurs
- 41 **Leesvoer**
- 42 **Activiteitenagenda november - januari**

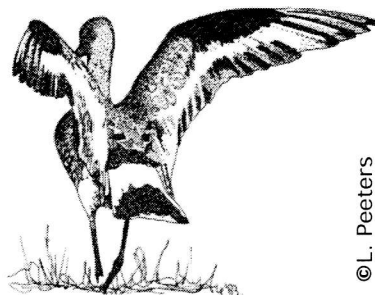

©L. Peeters

Vogelvaria

Met ingezonden mededelingen van leden

© L. Peeters

< OIRSCHOTSE HEIDE: LET OP! >

< SIGNALERING VOOR WEGGEBRUIKERS >

© W. de Veger

© P. Wouters

< (GROTE) KLEINE MANTELMEEUW >

< ONDERZOEK OP DE MOERDIJK >

Op 10 juli 2007 reed Cees de Boer, boswachter op landgoed De Utrecht, langs de Poppelse Dijk toen zijn oog viel op een witte plek in een jonge bosopstand. Omdat hij dacht aan vuilstort besloot hij om even te gaan kijken. Zijn verbazing was groot toen hij een grote meeuw vond die ook nog geringd bleek te zijn met zowel een aluminiumring als een kleurring (Zie foto). Hij nam contact op met Michel Pijs, die snel kwam kijken. De ringen werden verwijderd en nummers doorgegeven aan het vogeltrekstation met de mededeling dat het om een grote mantelmeeuw zou gaan. Met die mededeling kwam Michel de volgende dag bij mij. Maar aangezien een grote mantelmeeuw in de Kempen erg zeldzaam is, twijfelde ik aan de juiste determinatie van de soort. Daarom zijn we samen nog even naar de plek terug

gereden. Het was al meteen duidelijk dat de determinatie niet juist was, de stompjes van de poten waren geel en niet roze. Ook de grootte klopte niet, het betrof dus een kleine mantelmeeuw. (Later weer gecorrigeerd doorgegeven aan Vogeltrekstation Arnhem)

De volwassen vogel zag er gaaf uit en leek zo uit de lucht te zijn gevallen, midden in een jonge opstand van corsicaanse den.

De vogel werd op zes mei 2006 gevangen en geringd als zijnde een na vierde kalenderjaar vrouwtje op Tetra Pak, Moerdijk. Ze had toen een broedsel. De vogel werd nog niet eerder teruggemeld.

Voor meer informatie over dit meeuwenproject kun je terecht op de site van de onderzoekers; <http://www.gull-research.org>

Pieter Wouters

GERINGDE VOGELS EN...

ENKELE OPMERKELIJKE TERUGMELDINGEN

LOKALE SPERWER

Op 25 juni 2003 ringde ik met Pieter een nest sperwers in Reusel in de buurt van de Grote Cirkel. Er waren 6 jongen, het waren vijf mannetjes en een vrouwtje. Van dit nest werd in maart dit jaar een vogel teruggemeld. Een mannetje was in Bladel dood gevlogen tegen glas. Hij was dus in de buurt blijven wonen en heeft waarschijnlijk twee jaar gebroed in de omgeving. Dit geval vormt een goed voorbeeld dat sperwermannetjes zich niet ver van hun geboortegrond vestigen. Vrouwtjes trekken wat verder weg om te gaan broeden.

Overigens bevestigt dit geval ook weer, dat er nogal wat sperwers sneuvelen door zich dood te vliegen tegen glazen afscheidingen en ramen. Ik heb nog drie teruggemeldingen van sperwers die hetzelfde is overkomen. Van de bekende doodsoorzaken is dat de talrijkste.

LIMBURGS GOUDHAANTJE?

Op 28 oktober 2005 ving ik een goudhaantje dat een belgische ring droeg. Dat is geen alledaagse gebeurtenis. Ik was dan ook benieuwd waar en wanneer die vogel geringd was. Dat was een week eerder gebeurd in Kinrooi in belgisch Limburg. Dit goudhaantje had in die week nog 46 kilometer afgelegd in westnoordwestelijke richting. Mogelijk kwam dit vogeltje van veel verder oostelijk en was het nog wat uit aan het drijven, maar niet meer van plan om nog veel verder te trekken. Hoewel, ik heb hem niet meer teruggevangen, en niets meer van hem vernomen.

NOERDELIJKE KEPEN

Kepen kunnen in opeenvolgende winters in heel verschillende streken overwinteren, afhankelijk van het voedselaanbod. De winter van 2003/2004 was weer eens een ouderwetse kepenwinter: er zaten in

de loop van de winter overal kepen in de Kempen. In mijn tuin maakten ze dankbaar gebruik van de wintervoeding samen met groenlingen. Van november tot en met april kon ik 132 kepen ringen. Dat was sinds het eind van de jaren '80 niet meer voorgevallen. Van een van die 132 kreeg ik dit jaar een teruggemelding. Het was van een tweede kalenderjaar mannetje (dus geboren in 2003) dat ik ringde op 29 maart 2004. Hij werd teruggemeld op 14 februari 2007, uit.... Noorwegen.

Het mooie was dat hij niet dood was teruggemeld maar gecontroleerd door een noorse ringer. Blijkbaar overwinterde deze vogel deze keer in Noorwegen, in het laagland ten zuidwesten van Oslo. Hij spaarde daarmee een tocht uit, op en neer naar Nederland van enkele reis 929 km. Het schijnt vaker voor te komen dat jonge kepen ver naar het zuiden trekken, maar dat oudere vogels, zeker de mannetjes, dichterbij het broedgebied blijven. Of is dit een teken van het broeikas-effect, met zachtere winters hoeven de noordelijke vogels niet meer zover naar het zuiden af te zakken?

Dat ze niet allemaal deze strategie toepassen bleek bij andere kepen uit die winter. Van die 132 geringde, ving ik er in de winter '04/'05 geen enkele terug, blijkbaar overwinterden ze toen ergens anders. Maar de winter erop waren ze er weer, tenminste de overlevenden. Ik kon er van december '05 tot april '06 nog vier terugvangen en controleren. Het waren allemaal mannetjes, drie als jonge man geringd, een als overjarige man. Dus er is toch ook een zekere plaatstrouw aan de overwinteringsplek. Hoewel, in de afgelopen winter heeft geen enkele keep uit 2003/2004 zich meer laten zien. Maar misschien overwinterden ze weer ergens anders.

OOSTELIJKE KOOLMEES

In het najaar van 2005 was er een grote invasie van zwarte mezen, even later gevolgd door een golf koolmezen. Er werden in ons land diverse koolmezen gevangen met ringen uit Estland, Litouwen, Polen en Rusland. Dat die mezen ook weer terug gaan richting de broedgebieden blijkt

uit een terugmelding die ik kreeg van een koolmees. Ik ringde die op 24 november 2005 in Reusel. Het was een eerstejaars vrouwtje. Bijna een jaar later op 7 november 2006 werd deze vogel gecontroleerd door een ringer in Litouwen. Mogelijk was de mees nog onderweg naar het westen, maar dan was ze toch aan de late kant om nog zo'n reis (1153 km) te gaan maken. Misschien was ze al in haar winterkwartier voor dat jaar. Wie weet van hoever oostelijk ze kwam.

Jan Wouters

KASTCONTROLES VOOR DE KERKUIL EN...

DE KREATIEVE KAUW

Bij de familie Ansems hangen twee 1412/1463-kasten in een veldschuur. In 1993 broedden hier nog kerkuilen maar dit jaar helaas niet. Bij de kastcontrole werden door Kees van Limpt kauwtjes van enkele dagen en enkele weken oud aangetroffen. Het leeftijdsverschil tussen de jonge kauwen was wel erg groot, er moet sprake zijn geweest van twee legfels in één nest.

Op 19 mei gaat Geert Sanders naar Jan Lendering in Hoogeloon, hier heeft Jaap van der Spek in 1989 een 4827-kast gehangen maar de laatste jaren niet meer

gecontroleerd. Jaap vraagt aan onze werkgroep de kast over te nemen als deze er nog hangt. Geert vond twee kasten in een veldschuur, waarvan een aan de buitenkant met een paartje kauwen. Op het spant hing de andere kast die was gemaakt van ondermeer laminaat. Op de kast broedde een kauw met jongen. Geert gaf de moed al op maar trof tot zijn verbazing vijf jonge kerkuilen in de kast. De kerkuil en de kauw broeden in harmonie op minder dan vijftig centimeter van elkaar.

In de kerk van Netersel is de 1403-kast een aantal jaren geleden weggehaald als gevolg van een verbouwing van de kerkstoren door een telecombedrijf. Op deze plaats dateren gegevens vanaf 1975, toen hier nog kerkuilen als 'vrij broedsel' werden aangetroffen. In de oude kast van 1979 zaten vaak kauwtjes en er werd in 2004 besloten een nieuwe kast met een brede pijp en sluis te maken. De nieuwe kast werd gemaakt volgens het principe van de steenuilenkast met sluis. Want de kauwen kunnen dan met het takkenmateriaal niet naar binnen. Dit jaar werd door Mark de kast weer gecontroleerd en nu was de kast door maar liefst twee paren kauwen bezet. Een paar kauwen in de pijp en het ander paar in de kast.

Mark Sloendregt

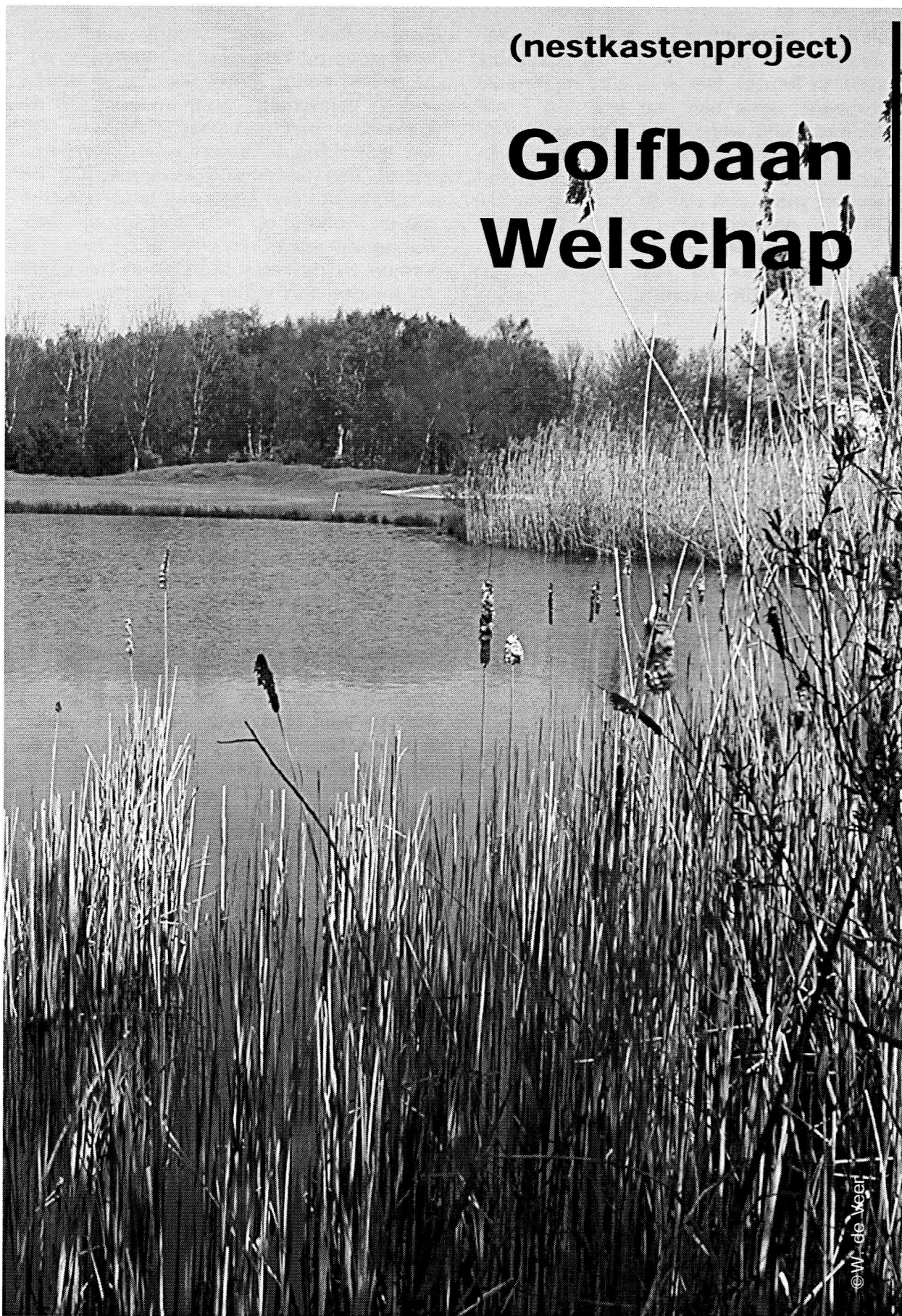

©M. Sloendregt

(nestkastenproject)

Golfbaan Welschap

©W. de Veer

Nestkastenverslag Golfbaan Welschap, 2007

Wil de Veer

In het voorjaar werd samen met diverse vrijwilligers begonnen met de noodzakelijke schoonmaak van de nestkasten. Gedurende de winter worden diverse kasten als slaappleats gebruikt. Waar nodig werden kasten vervangen of gerepareerd. Het aantal kasten is beduidend minder dan de voorgaande vier jaren, zie tabel 2. Oorzaak is onder andere de storm die in het voorjaar woedde en waarbij veel bomen zijn omgewaaid. Verder moesten diverse bomen waar kasten aanhingen worden gekapt i.v.m. uitbreiding en nieuwe indeling van de baan. De totale oppervlakte van het terrein is nu 52 ha.

Bij het inventariseren van de bosuil in de maand januari, waarbij gebruik werd gemaakt van geluidsnabootsing, kwam geen reactie. Ook niet in de directe omgeving van de Golfbaan. Zowel de sperwer als de havik werden weer regelmatig waargenomen, echter nesten of ruipennen werden niet aangetroffen. De kleine karekiet, groene en bonte specht hebben weer met

succes gebroed, evenals de dodaars. Echter van laatstgenoemde werden dit jaar niet veel nakomelingen gezien en er zijn ook geen tweede broedsels gesignaleerd. De fazant heeft het heel goed gedaan en er zijn veel juvenielen waargenomen. Werden er vorig jaar twee territoria van de bosrietzanger gesignaleerd, dit jaar was het er maar een. Het was wel degene die altijd op dezelfde plaats nestelt. Regelmatig werden de patrijs en scholekster waargenomen, evenals een koppel buizerds, dat al jaren in de omgeving te spotten valt. De fuut heeft met succes twee jongen weten groot te brengen. De meerkoeten en waterhoentjes hebben het ook weer goed gedaan en tijdens de vele sessies waarin het gedrag van de ijsvogels werd bestudeerd werden er veel juvenielen waargenomen.

Het wil maar niet lukken om de torenvalk in de nestkast te krijgen. De vogels zitten in het voorjaar regelmatig op en in de nestkast, voeren baltsvluchten uit, maar van nestelen is het nog niet gekomen.

STORM VEROORZAakte IN HET VOORJAAR VEEL SCHADE, DIVERSE NESTKASTEN GINGEN OOK VERLOREN

De wand voor de ijsvogel is een groot succes. Op het moment van schrijven, juli 2007, is het koppel bezig aan hun tweede broedsel. Een uitgebreid verslag van dit succes komt in een latere uitgave. Het ligt in de bedoeling om in het najaar een tweede wand te maken bij hole 6-7. De voorbereidingen zijn al getroffen

Deze zijn ongenummerd en worden niet meegeteld. Er zijn dit jaar 39 van de 119 kasten niet in gebruik geweest om in te broeden (ongeveer 33%). Ter vergelijking in 2006 waren 45 van de 142 kasten niet in gebruik (ongeveer 31%); in 2005 waren er van de 147 kasten 24 niet in gebruik (ongeveer 16%); in 2004 waren er

© W. de Veer

Een winterkoning heeft voor het derde jaar gebroed onder het afdak van de hondenloods. In een oude autovelg die aan een opslagruimte hangt heeft een zwarte mees succesvol gebroed. Deze soort hebben we dit jaar in de nestkasten gemist.

Elke kast is drie keer gecontroleerd. In verband met het warme weer in het voorjaar werd de eerste ronde iets vroeger gelopen, namelijk op 28 april. Vorig jaar werd dit gedaan op 2 mei. In sommige kasten zaten al behoorlijk grote jongen wat er op wijst dat diverse soorten eerder met broeden zijn begonnen dan in andere jaren. In totaal hangen er 119 kasten, tegen 142 in 2006.

Kasten die aan vervanging toe waren zijn niet weggegooid maar zijn evenals vorige jaren in een houtwal geplaatst.

van de 140 kasten 18 niet in gebruik (ongeveer 13%); in 2003 waren er van de 132 kasten 24 niet in gebruik (ongeveer 18%) en in 2002 waren er van de 90 kasten 36 niet in gebruik (40%).

Evenals vorig jaar heeft de koolmees het minder goed gedaan. Met 36 broedsels in de kasten is het streefgetal van 45 niet gehaald. De pimpelmees heeft het streefgetal van 35 ook niet gehaald. De teller bleef bij 25 steken.

De bonte vliegenvanger heeft het dit jaar met vijf geslaagde broedsels goed gedaan en met maar één broedpaar minder dan in 2006 lijkt het dat de soort zich voor goed heeft gevestigd. In een van de kasten werd een leeg nest van de bonte vliegenvanger aangetroffen. De oorzaak waarom niet tot broeden werd overge-

gaan kon niet worden achterhaald. Voor deze soort werd ook in dit voorjaar bij enkele kastjes een plaatje voor het invlieg-gat geplaatst. Dit om te voorkomen dat vogels die eerder gaan nestelen gebruik maken van deze kastjes. De kauw heeft in een van de kasten gebroed. De spreeuw is met zeven broedsels stabiel gebleven, hetgeen mij verwonderde omdat juist veel kasten die voor deze soort waren opgehangen moesten worden verwijderd in verband met het kappen van de boom. Mijn verwachting dat het de soort minder voor de wind zou gaan door dit kappen en dus het verdwijnen van nestgelegenheid lijkt niet uit te komen. In een voor de boomkruiper opgehangen speciale nestkast werd een roodborst met zes jongen aangetroffen. De boomklever laat nog steeds een stijgende tendens zien en is nu met vijf broedsels in de kasten goed vertegenwoordigd. Helaas ging een van de broedsels, in de late jongen fase, geheel verloren. De ringmus, een soort die vorig jaar voor het eerst in een kast heeft gebroed op Golfbaan Welschap, werd wel gehoord maar heeft niet in een kast genesteld. De boomkruiper heeft geen gebruik gemaakt van een nestkast.

De soort is wel aanwezig.

In geen van de kasten is een tweede legsel aangetroffen. In 2006 waren dit er twee en in 2005 en 2004 waren dit er vijf. Bijen werden dit jaar niet in de nestkasten aangetroffen, wel twee nesten van eekhoorns.

Over het algemeen genomen hebben alle broedvogels het minder goed gedaan, in ieder geval degene die in de kasten hebben gebroed. Een van de oorzaken is zeker de onrust die de werkzaamheden voor de vernieuwing van de golfbaan met zich mee hebben gebracht. Als we het aantal bezette kasten bekijken, zie tabel 2, en het aantal uitgevlogen jongen, zie tabel 3, dan moeten we concluderen dat de terugval van 2006 zich bij diverse soorten heeft voortgezet en dat we wat dit betreft, voor deze soorten een slecht jaar hebben gehad.

De drie kasten die op het nieuwe gedeelte zijn gehangen, deze zijn overigens nog niet meegeteld, zijn niet door vogels bezet. Twee waren er leeg en een werd bezet door een eekhoorn.

TABEL 1: DE RESULTATEN VAN DE LAATSTE DRIE JAAR

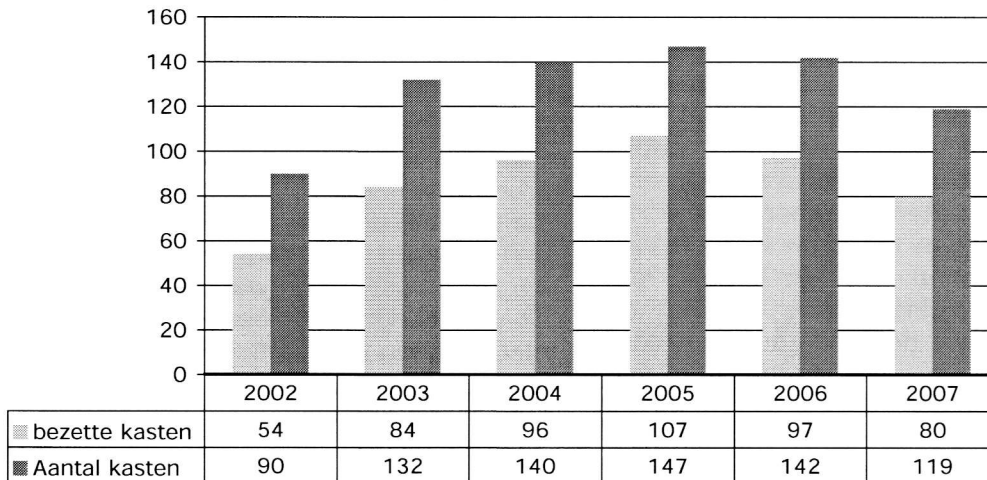
Soort	Aantal 2007	Uitgevlogen jongen	2006	Uitgevlogen jongen	2005	Uitgevlogen jongen
Roodborst	1	6	0	0	0	0
Kauw	1	4	2	7	1	3
Bonte Vliegen-vanger	5	26	6	27	7	43
Zwarte Mees	0	0	3	20	3	>14*
Pimpelmees	25	196	34	269	37	>274
Koolmees	36	253	38	298	45	>350
Boomklever	5	meerdere**	4	meerdere**	2	meerdere**
Boomkruiper	0	0	1	4	2	>4
Spreeuw	7	24	7	38	8	35
Ringmus	0	0	1	onbekend	0	0

* In het verslag van vorig jaar is een ernstige fout geslopen. Het aantal uitgevlogen jongen is bij sommige soorten verwisseld met het aantal eieren

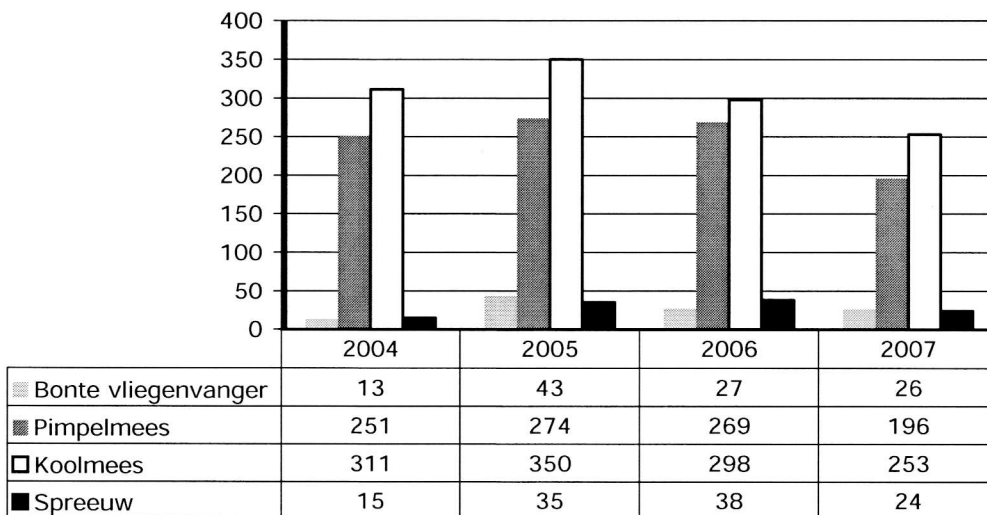
** Om verstoring te voorkomen zijn deze kasten niet geopend waardoor het juiste aantal niet kon worden vastgesteld.

TABEL 2: VERHOUDING TOTAAL AANTAL KASTEN TOT HET AANTAL WAARIN GEBROED IS, PERIODE 2002-2007

TABEL 3: TOTAAL AANTAL UITGEVLOGEN JONGEN VAN DE GESLAAGDE BROEDSELS, VAN VIER MEEST VOORKOMENDE SOORTEN IN DE PERIODE 2004-2007

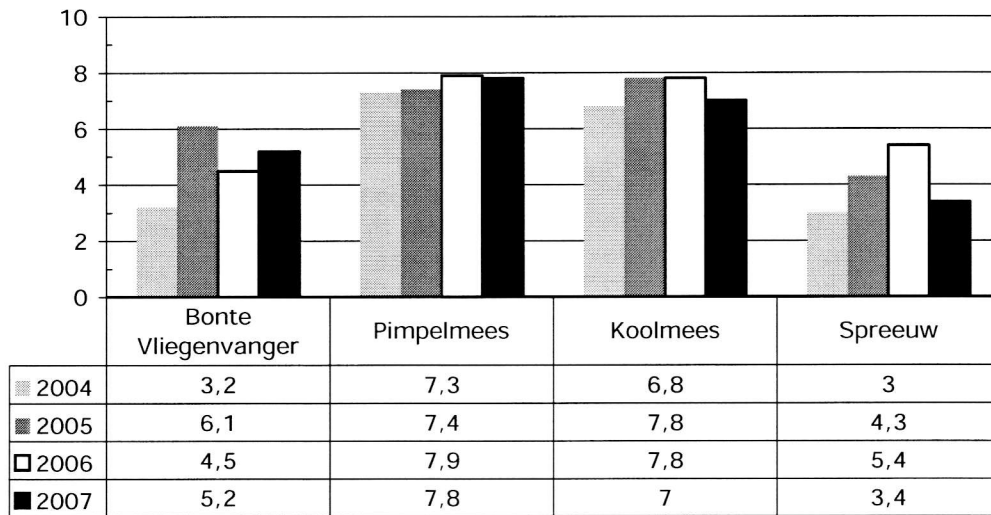
Opvallend was dat, van de geheel mislukte broedsels, de jongen dood in het nest lagen, geheel in de veren en op het punt van uitvliegen stonden. De oorzaak is nog niet bekend, maar diverse kasten waarbij dit gebeurde hingen aan eikenbomen. Navraag die ik deed bij SOVON en collega's die ook een nestkastenproject beheren of dit eventueel gerelateerd zou kunnen zijn aan de aanwezigheid van de eikenprocessierups leverde geen uitsluit op. Men had hier nog geen ervaring mee. Naar

mijn mening toch iets om extra alert op te zijn en de nestkasten, om ieder risico te vermijden, in plaats van op een eik zoveel mogelijk op andere boomsoorten te hangen.

Omdat er vanaf volgend jaar in het oostelijk deel een nieuwe indeling zal worden gemaakt en veel van de nestkasten op andere plaatsen komen te hangen, lijkt het mij zinvol om ook het totale resultaat eens te bekijken van de afgelopen jaren. Het is de bedoeling om vanaf volgend jaar

TABEL 4: GEMIDDELD AANTAL UITGEVLOGEN JONGEN VAN DE GESLAAGDE BROEDSELS, VAN DE MEEST VOORKOMENDE VIER SOORTEN IN DE PERIODE 2004-2007

een nieuwe reeks te starten en de kasten opnieuw te nummeren, omdat na al die jaren een logische volgorde ontbreekt.

In totaal zijn er in de periode van 2004 - 2007 uitgevlogen: koolmees 1212; pimpelmees 990; spreeuw 112 en bonte vliegenvanger 102. We kunnen dus concluderen dat het nestkastenproject, met ups and downs, een groot succes is.

Het gebied is verdeeld in twee gedeelten waarbij op het westelijk deel, tussen het fietspad en het Beatrixkanaal, eveneens kasten zijn gehangen.

De broedresultaten in dit deel zijn niet mee genomen in de vergelijking met de resultaten van overige jaren. Wel worden deze in dit verslag apart vermeld.

De metselbijen hebben dit jaar veelvuldig gebruik gemaakt van de speciale houtblokken. De vleermuiskasten worden veelal gebruikt door nachtvinders, die er de dag in doorbrengen. De egels hebben de speciaal voor hen geplaatste kasten gebruikt om te overwinteren.

© H. BOUWMEESTER

WESTELIJK DEEL

In het westelijk deel hangen vijftien kasten, waarvan er vijf niet in gebruik zijn geweest (ongeveer 33%). De spreeuw heeft dit jaar weer succesvol gebroed. De laatste keer was dit in 2004 toen broedde de soort nog in drie kasten. De boomkruiper heeft dit jaar ook in dit gedeelte geen gebruik gemaakt van de kasten. Drie kasten zijn helemaal leeg gebleven en in twee kasten zat een leeg nest. Van twee kasten, met daarin een koolmees en een pimpelmees, kon het aantal jongen niet worden vastgesteld.

In totaal zijn er in de periode van 2004 - 2007 uitgevlogen: koolmees >163; pimpelmees >162; boomkruiper 6 en spreeuw 17.

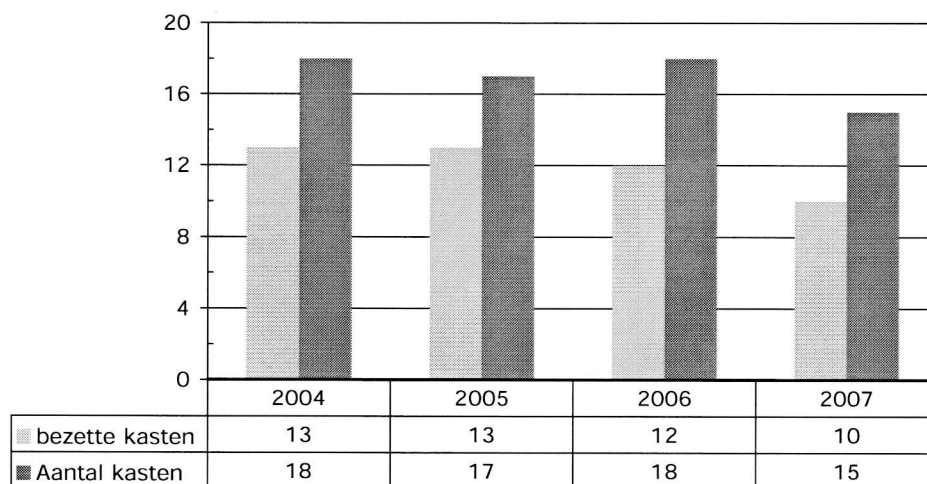
De metselbijen hebben ook in dit gedeelte dankbaar gebruik gemaakt van de houtblokken die zijn opgehangen.

Een woord van dank gaat uit naar de vrijwilligers, de eigenaar van Golfbaan Wel-schap André Jeurissen, en firma De Leeuwerik waar steeds een beroep op kon worden gedaan als er hout nodig was om nestkasten te maken. Zonder hun medewerking was dit alles niet mogelijk geweest. Allen hiervoor hartelijk dank.

TABEL 5: DE RESULTATEN VAN DE LAATSTE DRIE JAAR IN HET WESTELIJK DEEL

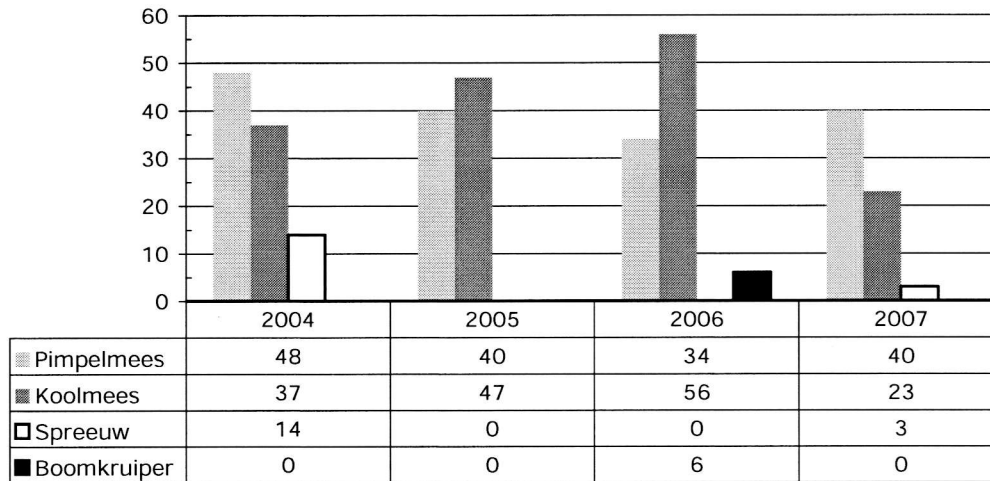
Soort	Aantal	Uitgevlogen jongen	2006	Uitgevlogen jongen	2005	Uitgevlogen jongen
Pimpelmees	5	>40	4	34	7	40
Koolmees	4	>23	7	56	4	47
Boomkruiper	0	0	1	6	0	0
Spreeuw	1	3	0	0	0	0

TABEL 6: VERHOUDING TOTAAL AANTAL KASTEN TOT HET AANTAL WAARIN GEBROED IS, IN DE PERIODE 2004-2007 IN HET WESTELIJK DEEL

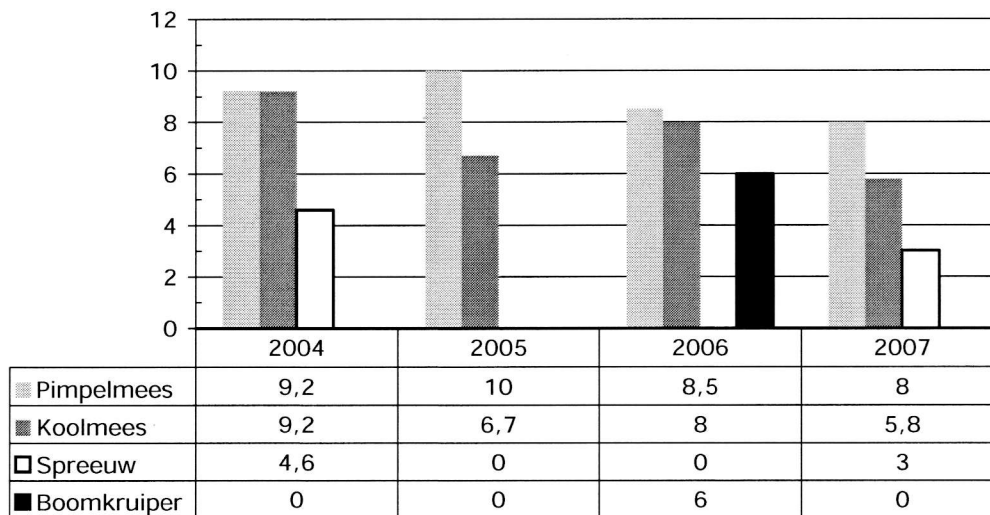

**TABEL 7: TOTAAL AANTAL UITGEVLOGEN JONGEN, IN HET WESTELIJK DEEL
IN DE PERIODE 2004-2007**

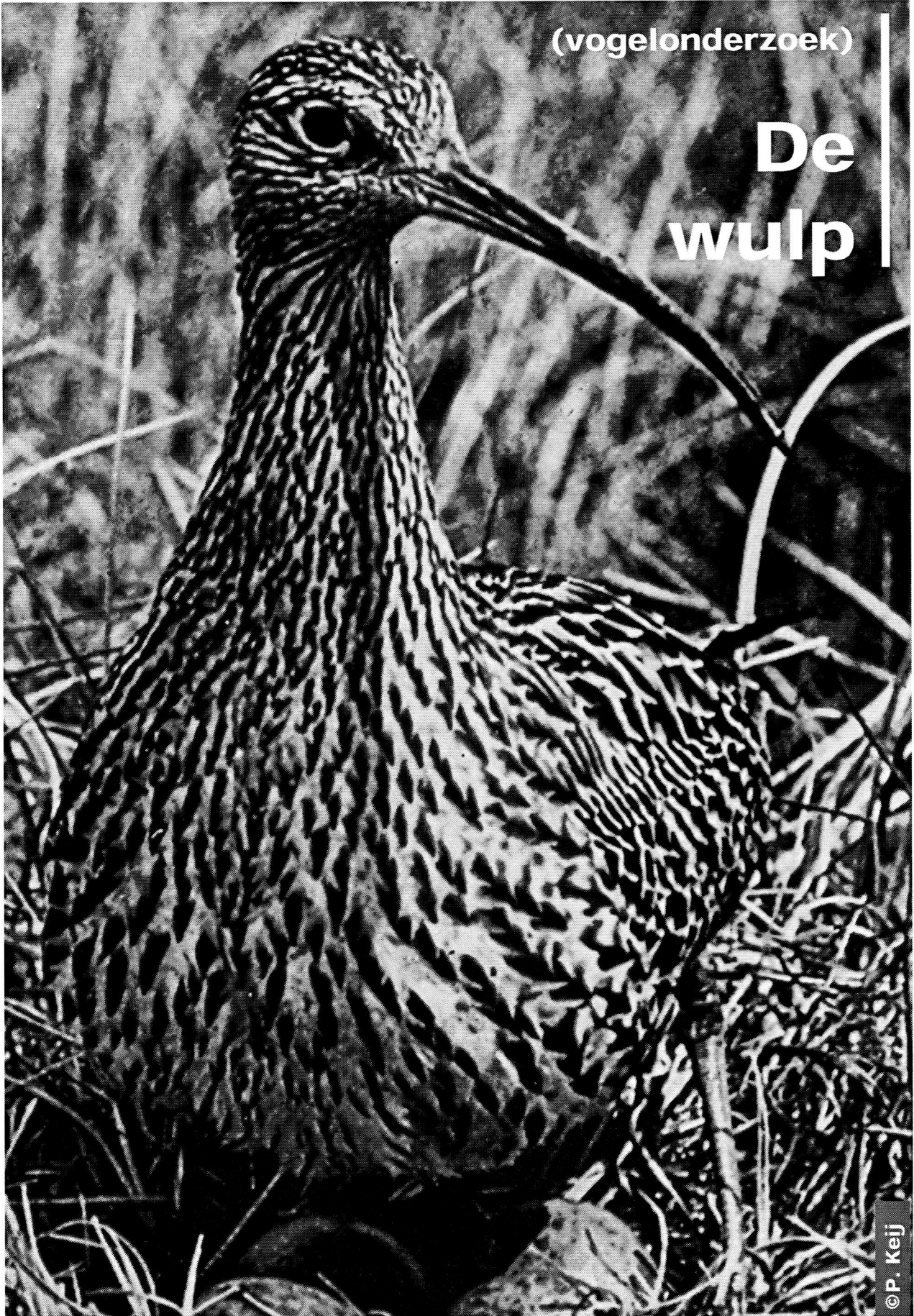
**TABEL 8: GEMIDDELD AANTAL UITGEVLOGEN JONGEN VAN DE GESLAAGDE BROEDSELS,
IN HET WESTELIJK DEEL IN DE PERIODE 2004-2007,**

(vogelonderzoek)

De wulp

© P. Keij

Broedbiologie van de wulp op de Landschotse heide

Peter Keij

In het broedseizoen 1989, is een verkennend onderzoek uitgevoerd naar de broedbiologie van de wulp op de Landschotse heide (Gemeente Oost- West- en Middelbeers). Het leverde een algemeen beeld op over de populatiegrootte, het gedrag tijdens de broedperiode en de spreiding van de territoria op de Landschotse heide. Dit is tot en met 1997 voortgezet en uitgebreid naar diverse facetten van de broedbiologie van de wulp in dit gebied. Na 1997 is de populatie in algemene zin onderzocht waarbij het vooral ging om het aantal territoria en het broedsucces van de wulpenparen en het aantal jonge wulpen, dat uiteindelijk vliegvlug werd.

Door een kleurringprogramma van de volwassen wulpen was het ook mogelijk geworden meer te weten te komen over 'de individuele wulp'.

De Landschotse heide is gelegen tussen de beekdalen van de Grootte en Kleine Beerze en heeft een oppervlakte van ongeveer 250 hectare. De heide heeft een open karakter, deels door de aanwezigheid van vijf vennen: Wit Hollandven, Kromven, Berkven, Keijenhurkven en Scherpven. Bij hoge neerslagperioden zijn twee lage vlaktes ook waterhoudend. Zij vormen het Groot en het Klein Mosven. Deze zijn op oude kaarten als zodanig aangegeven. De heide werd open gehouden door maaien, plaggen en afvoeren door aanwonende agrariërs en door begrazing met rundvee. De laatste jaren zijn deze vormen van beheer, intensiever dan voorheen, voortgezet door 'Brabants Landschap'. De heide wordt intensief en systematisch geplagd en gemaaid en bomen worden gekapt als onderdeel van het huidige beheer.

Tijdens het meer intensieve onderzoek voor 1998 zijn, door studenten van de rarenopleiding van het toenmalige

'Mollerinstituut', een aantal facetten van de broedbiologie van de wulp gedetailleerd onderzocht. Om het gedrag van de wulpenparen nauwkeurig te kunnen volgen werden de volwassen wulpen op het nest gevangen. Het linker- of rechterdijbeen (tibia) werd voorzien van een aluminium V.T.-ring en een kleurring, het andere dijbeen werd voorzien van een combinatie van diverse kleurringen. Verder kregen alle vogels een rode kleurring aan het loopbeen (tarsus). Deze combinaties zijn internationaal centraal geregistreerd.

Het onderzoek na 1998, is extensief uitgevoerd, waarbij vooral gelet werd op de aantallen terugkerende, door de kleurringcombinaties herkenbare, individuele wulpen. Zoveel als mogelijk werd het aantal en de plaats van de territoria, het broedsucces en het aantal vliegvlug geworden jonge vogels, onderzocht.

PETER KEIJ MET GEKLEURINGDE WULP

© P. Keij

HET VASTSTELLEN VAN HET AANTAL TERRITORIA

Het onderzoek begint met het lokaliseren van territoriaal gedrag. In het kort komt dit neer op het vertonen van 'pompvluchten' op een min of meer vast deelgebied van de heide.

Andere gedragingen zijn een vaste 'staplaats' en agressief gedrag ten opzichte van andere wulpen. Ook het 'grastrekken' en het maken van speelnesten 'draaikuiltjes' vormen onderdeel van het territoriale gedrag.

Zijn er eenmaal eieren dan wordt fel gereageerd op belagers. Vooral op de zwarte kraai, maar ook op andere predatoren worden felle duikvluchten ondernomen. Meestal vertonen wulpen jaren achtereen grote plaatstrouw (o.a. van den Bergh, 1986). Nesten worden beschreven en ingetekend op een kaart.

HET BEPALEN VAN DE UITKOMDAG

Van nesten, waar in eieren worden aangetroffen, wordt met de incubometer de bebroedingsduur redelijk nauwkeurig bepaald. Deze methode komt neer op de afname van het soortelijk gewicht van de eieren dus de toename van het drijfvermogen. Tevens is de hoek van het zwevende ei een indicatie voor het aantal dagen, dat de eieren bebroed zijn.

De legperiode van de wulp op de Landschotse heide bedroeg in ons onderzoek 6.4 dagen.

De broedduur was gemiddeld negenentwintig dagen, in overeenkomst met de literatuur 29.6 dagen (von Frisch 1956); 27-29 dagen (Glutz 1977).

BROEDSUCCES

Het broedsucces van de hele populatie hangt nauw samen met het totale aantal broedparen dat aanwezig is, het aantal eieren dat uitkomt en het aantal jonge vogels, dat vliegvlug wordt.

Toen het onderzoek aan de broedpopulatie van de Landschotse heide begon, werd een uitzonderlijk hoog aantal territoria vastgesteld. Vanaf 1990 tot en met 1992 waren er respectievelijk 35, 33 en 34 broedparen aanwezig. Dit is een uitzon-

derlijk hoge dichtheid van 15 broedparen per 100 ha.

In deze periode is een groot deel van de broedende wulpen op het nest gevangen. Biometrische gegevens werden verzameld en de wulpen werden voorzien van een aluminium V.T.-ring en een unieke combinatie van kleurringen. Deze ingreep heeft voor geen van de nesten, verstoring van het broedproces tot gevolg gehad.

Door het individueel herkenbaar zijn van de wulpen is gebleken dat ze tijdens de hele onderzoeksperiode, jaren achtereen, een absolute partnertrouw vertoonden en dat een vast 'territoriumgebied' gebruikt werd.

Het aantal broedparen geeft na 1992 per jaar een dalende lijn te zien. Daarna is de populatie enige jaren min of meer stabiel gebleven.

In de periode 1993 tot en met 1996 daalde de populatie tot drieëntwintig à vierentwintig paar. In 1997 was het aantal gehalveerd ten opzichte van 1990 tot nog maar zeventien paar en dat aantal territoria nam verderaf in 2006 tot twaalf of dertien.

In 2007 waren nog maar elf territoria bezet. Dit betekent dat het aantal 'trouwe' volwassen broedende wulpen geleidelijk is afgenomen (zie figuur 1).

REPRODUCTIE

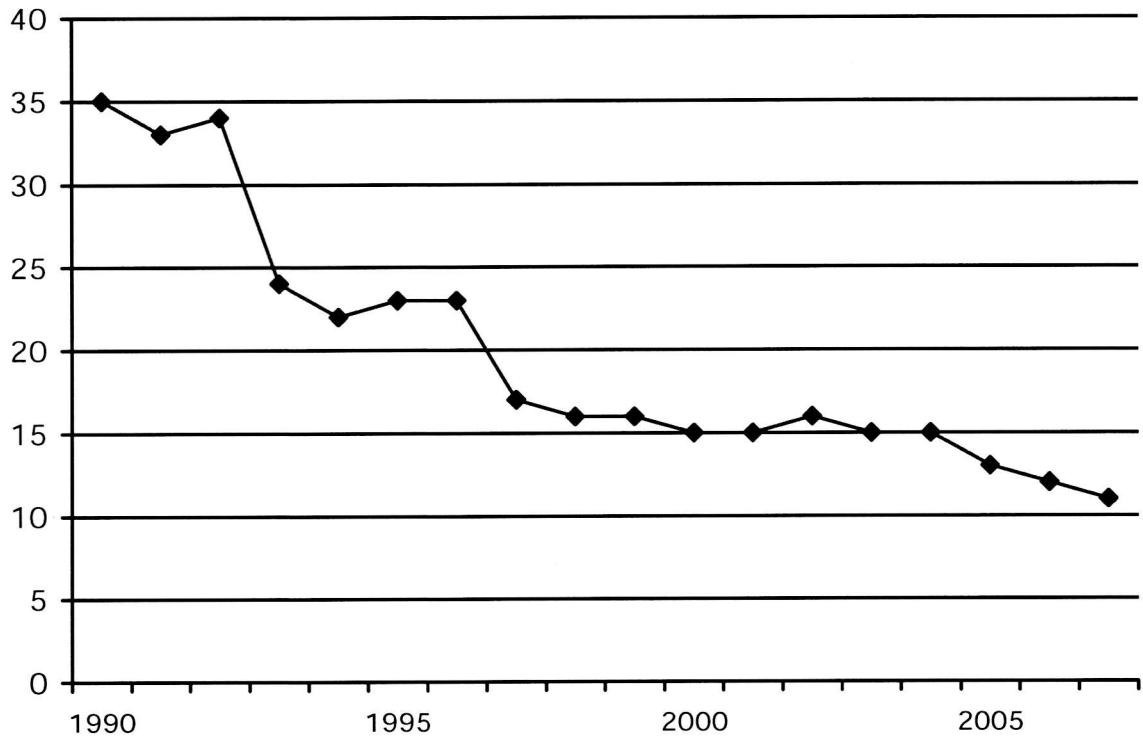
In 1990 zijn, van het in totaal aantal 120 gevonden eieren, 69 jonge wulpen uitgekomen. Dat is 2.2 jong per paar. Dit is hoger dan in de literatuur wordt opgegeven namelijk 1.7 (Glutz, 1977.) In 1991 was dat 1,2 jong per paar.

Daarbij hebben late legsels een geringer broedsucces dan vroege legsels. Onmiddellijk na de broedperiode, als de jongen vliegvlug zijn, vertrekken de volwassen wulpen naar hun overwinteringsgebieden. Uit meldingen van door ons gekleurde wulpen weten we dat 'onze' wulpen onder andere overwinteren aan de Engelse zuidoost kust. Dit is af te leiden uit gemelde waarnemingen van 'onze' gekleurde wulpen foeragerend op wadgebieden tussen Dover en Brighton en Hastings.

Verder zijn er terugmeldingen van de Franse noordwest Kanaalkust, zowel aan de noordelijke en zuidelijke kustgebieden van Bretagne als aan de Vendée. De terugmel-

FIGUUR 1: POPULATIEVERLOOP VAN 1990 TOT EN MET 2007 OP DE LANDSCHOTSE HEIDE

VIER BROEDSTADIA: VAN EILEG TOT VIER WEKEN OUDE PUL OP HET NEST

© P. Keij

dingen van de wulpen betreffen allen slachtoffers van de jacht. Er zijn geen terugmeldingen van zichtwaarnemingen uit winterbiotopen in Nederland.

VOEDSEL

Eind februari, begin maart worden de eerste gekleurringde wulpen, op de slaappleaatsen en in de omliggende graslanden zoals de Paardse heide, waargenomen. Allereerst vertoeven ze in de grote groepen wulpen, die het aantal van de Landschotse broedpopulatie ver overtreffen. Dit zijn 'winterwulpen', die iedere winter tot vaak nog in maart en april in de lage beekdalgraslanden overdag foerageren. Ze slapen in de vennen van de Landschotse heide of ook wel op de Flaes of het Goorven van de Mispelindse heide.

Uit ons onderzoek blijkt dat de territoriale wulpen later, als de balts begint, zich als paar gezamenlijk losmaken uit die groepen en op een vaste plaats in de weilanden ten westen of ten oosten van de Landschotse heide gaan foerageren. Er blijkt, naast het broedterritorium, ook een vast voedselterritorium te zijn voor elk paar apart. Dit wordt ook later, bij de afwisseling van de broedbeurten, door de niet-broedende partner als 'vaste' foerageerplaats gebruikt, zelfs in een lange reeks van jaren. Hiervoor komen vooral

de beekdalgraslanden in aanmerking, op slechts enkele honderden meters van de Landschotse heide. Bij uitzondering kan het voedselterritorium op een afstand van één à twee kilometer van de broedplaats gelegen zijn.

Dit voedselterritorium wordt later niet altijd, samen met de pullen, als zodanig gebruikt. In een aantal gevallen overigens wel, vooral als broedterritoria aan de rand van de heide gelegen zijn en de pullen ongeveer halfwas zijn.

Uit systematische analyse van 'kakjesmonsters' blijkt dat vooral emelten en regenwormen stapelvoedsel zijn voor de volwassen wulpen. Uit onze waarnemingen blijkt dat volwassen wulpen met hun pullen een eigen foerageergebied hebben per nest. Het ligt, zeker de eerste weken, in de buurt van de nestplaats op de hei. De foerageergebieden van de verschillende nesten overlappen elkaar niet. Het zijn min of meer open gebieden, vooral drooggevallen vennen of anderszins open stukken, in de nabijheid van de broedplaats.

Als op de heide gefoerageerd wordt, is er een voorkeur voor vochtige terreinen of het nu om pijpenstrootje, dopheide of struikheide gaat.

Als de territoria aan de randen van de hei in de omgeving van weilanden liggen be-
geven de ouders met pullen zich, na een

BRAAKBALLEN VAN EEN VOLWASSEN WULP

korte tijd, vaak ook daarheen.

Dit blijkt uit waarnemingen aan de Keijenhurkse dreef en weilanden ten oosten van het Berkven, waar de betreffende broedterritoria vlak bij de weilanden liggen.

Er zijn ook wulpen die met hun jongen, de hele periode voordat ze vliegvlug zijn, op de heide blijven.

Eveneens is vastgesteld dat volwassen wulpen met hun pullen de omliggende bossen intrekken om daar te foerageren.

VOEDSELAANBOD VOOR JONGE WULPEN

Direct na het uitkomen van de jongen worden deze begeleid door beide ouders. De begeleidende ouders blijven beide samen bij de pullen, totdat deze vliegvlug zijn. De man is daarbij vaker aanwezig (60%) dan de vrouw (40%).

De pullen verzamelen het voedsel zelfstandig. Zij hebben een voorkeur voor vochtige bodems met een lage tot halflage begroeiing.

Schepnetmonsters/vangmonsters leveren veel loop- en kortschildkevers op en daarnaast ook spinnen. Ook bevatten deze veel vliegen. Resten van deze groepen zijn ook gevonden in braakballen en uitwerpselen van wulpen. Dit komt overeen

met onderzoek in Duitsland (Boschert, 1990).

Voor onderzoek naar de kwaliteit en kwantiteit van het aanbod van prooidieren in ons onderzoek, is op de heide gemonsterd met potvallen. Daarnaast is gemonsterd met vijf pyramidevallen en een schepnet (in 1991 en 1993).

Bodemmonsters in de weilanden leverden grote hoeveelheden emelten (larve van langpootmuggen) op: 620 gr/m² in de maand maart. In juni en juli ruim 500 gr/m²; verder veel larven van wapenvliegen en 'gewone' vliegen. Ook larven van haarmuggen van ruim 780 gr/m² (soms in kluwens van circa 250 stuks).

Op de heide blijkt uit bemonsteringen een groot aanbod van voornamelijk kevers 37%, spinnen 22%, sprinkhanen 7% en een restgroep van 34%, binnen de categorie van 5 tot 15 mm te liggen. Een grootte die zeer geschikt is voor jonge wulpen.

Vanzelfsprekend is weliswaar, dat in andere jaren onder andere omstandigheden het voedselaanbod, zowel kwalitatief als kwantitatief, anders zal kunnen zijn.

De biomassa-gegevens, verzameld in 1993, zijn gebaseerd op 12.533 gram in de standaard opstellingen en op 13.533 gram in de experimentele opstellingen.

VOEDSELANALYSE

De vraag is, welk deel van het voedselaanbod wordt door de wulpen gebruikt?

Voor jonge wulpen is dit onderzocht in een redelijk overzichtelijk foerageergebied, een drooggevalven. Het blijkt dat drooggevalven vennen veelvuldig gebruikt worden als foerageerterrein.

Niet ieder jaar is de waterstand hetzelfde en de keuze van het foerageergebied, en het daarmee samenhangende voedselaanbod, is daardoor eveneens verschillend.

Opgemerkt moet worden dat de 'droge vennen' meestal toch nog een enigszins vochtige bodem hebben, en juist daardoor geschikt zijn als foerageergebied.

Er is geen hoge begroeiing zodat de pullen zich gemakkelijk kunnen bewegen en verplaatsen. Vooral kleine pullen kunnen bij alarm (gevaar) nog wel dekking vinden.

De pullen foerageren zelfstandig. De oude vogels, bijna altijd de man en vrouw, zijn alert in de directe omgeving. Bij gevaar ge-

ven de volwassen vogels een alarmsignaal en verschuilen de pullen zich in de begroeiing. Pas bij een tweede, ander signaal, komen ze weer te voorschijn.

Op de foerageerplaatsen werd gekeken naar het voedselaanbod. Dit gebeurde volgens een vast stramien, met een insectenvangnet.

Een tweede analyse bestond uit het verzamelen van braakballen en 'kakjes' van de jonge vogels. Deze braakballen bevatten onverteerbare resten, versplinterde chitine-delen zoals vleugelresten en poten. Ze bevatten tevens gekristalliseerde urinezuren.

In de analyse van de monsters werden drie categorieën onderscheiden:

1. Coleoptera (Kevers) tot 43%
2. Diptera, (Vliegen en Muggen) tot 30%
3. Algemeen, vooral Arachniden (Spinnen) & Orthoptera (Sprinkhanen) tot 53%.

Dit zijn de maximale percentages van alle monsters.

Opgemerkt moet worden dat deze gegevens slechts een kwalitatief beeld geven.

Het is bijvoorbeeld niet bekend hoeveel kakjes of braakballen de jonge wulpen per dag produceren.

Het aantal keversoorten is vooral in de schepnetmonsters op de heide en in de 'kakjesmonsters' erg hoog. Ook in Duits onderzoek van Boschert (1990) blijkt dit het geval te zijn.

GEBLEKEN IS OP DE LANDSCHOTSE HEIDE:

1. In lage vegetaties is het grootste aanbod in biomassa aan voedsel aanwezig.
2. In overgangsmilieus tussen hoge en lage vegetaties is het aanbod aan voedsel het meest gevarieerd.
3. In de tijd gezien is in de maand juni het voedselaanbod in biomassa het grootst.

GEDRAG OUDERS MET PULLEN

Na het uitkomen van de eieren gaan de pullen zelf hun voedsel verzamelen. De oude vogels zijn beiden, vooral in de eerste weken, voortdurend alert in de omgeving aanwezig. Uit een aantal observaties

van het gedrag van de ouders blijkt dat de beide ouders samen bijna honderd procent van hun tijd alert in de omgeving van de pullen aanwezig zijn. In ruim dertig procent van de tijd wordt dit gecombineerd met extensief foerageren. De beide ouders blijven bijna de hele periode, tot de jongen vliegvlug zijn, in hun omgeving. Na 28 tot 32 dagen zijn de jongen vliegvlug. Aan het eind van deze periode gaat de vrouw iets eerder weg. De man blijft tot de jonge vogels 'helemaal' vliegvlug zijn en daarna zelfstandig vertrekken. Soms blijft hij nog enkele dagen, vaak alarmerend, in het laatst bezochte foerageergebied. Na enige dagen vertrekt hij echter ook. De volwassen vogels worden niet meer gezien op de heide of in de regio.

PREDATIE

Niet ieder ei dat gelegd wordt en niet iedere pul die uit het ei komt, niet iedere opgroeiende pul en niet iedere volwassen wulp, is zeker van een ongestoord bestaan of voortbestaan.

Wulpen, in welke fase van hun leven dan ook, zijn vaak ook weer voedsel voor andere dieren. Als predator komen in aanmerking: zwarte kraai, buizerd, havik, bunzing, hermelijn, vos, kat en hond. De loslopende hond vaak als vorm van verstoring.

PREDATIE OP EIEN

Als eenmaal een legsel compleet is begint de broedfase. De in ons onderzoek berekende waarden van 1.5 dag per ei, als ook de broedduur van 28 à 29 dagen komen overeen met 1 tot 2 dagen en 28 à

29 dagen, die uit de literatuur bekend zijn. (Cramp, 1992 en von Frisch, 1964). Het uitkompercentage in de eerste jaren is 59%.

Belangrijke predator, tijdens de broedperiode, is de zwarte kraai. Deze neemt de eieren mee of deze worden bij het nest 'verwerkt'. Kraaien kunnen soms lange tijd vanuit een uitkijkpost in een boom een broednest in de gaten houden. Uit de literatuur blijkt dat bij 71 verzamelde en onderzochte nestkraaimagen 54 magen vogeembryo's bevatten en 19 magen eischaafragmenten. Eén maal is een buizerd bij een wulpennest waargenomen.

Aan eischaafragmenten, bij het nest gevonden, blijken ook grondpredatoren waaronder bunzing nesten te roven. Wezel en hermelijn zijn enkele keren waargenomen. Daarnaast is de huiskat een 'verdachte'. Vooral aan de noordwestzijde van het gebied, waar woonhuizen gelegen zijn.

Uit Engels onderzoek is gebleken dat door egels bij grondbroeders 's nachts nestpredatie plaats vindt. Uit eigen onderzoek met thermo-dataloggers is ook door ons nachtpredatie vastgesteld.

Een aantal keren zijn door ons halfwas dode wulpen gevonden, soms ook aangevreten. Bij analyse bleek dat deze sterk vermagerd waren en inwendig in hun darmstelsel ernstig parasitair besmet waren. Op de Landschotse heide is in de jaren na 1990 een beperkt aantal keren de vos waargenomen. In 1996 zijn vossen sporen aangetroffen

Het totale aantal pullen dat vliegvlug werd is voor deze populatie nogal wisselend geweest (tabel 1).

TABEL 1: VAN 1990 TOT EN MET 1993 EN 1997 IS NAUWKEURIG HET BROEDSUCCES VASTGELEGD

	1990	1991	1992	1993	1997
Aantal uit	69	37	44	22	42
Verdwenen	43	70	54	44	19
Niet uit	8	6	7	6	0
Totaal aantal	120	113	105	72	61
Uitkom %	58%	33%	42%	31%	69%

Na 1997 is het onderzoek veel extensiever uitgevoerd. Het bleef beperkt tot het vaststellen van het aantal gekleurde wulpen en het aantal territoria. Zo goed als mogelijk werd het aantal broedparen per jaar vastgesteld en het aantal pullen dat vliegvlug werd. Het aantal broedparen is nu teruggelopen tot 10 à 12.

Per jaar worden regelmatig één à twee, en één keer drie jonge wulpen vliegvlug.

PREDATIE OP PULLEN

Pullen moeten zelf hun kostje scharrelen. Dit gebeurt onder toezicht van beide ouders. Voor hen is de grootste vijand de zwarte kraai. Vele malen is vanuit een observatiehut waargenomen dat een zwarte kraai post vat in een grote den en de ouderwulp met pullen, observeert. Met een duikvlucht heeft hij een pul te pakken, vliegt terug naar de boom. Op deze wijze werden diverse malen nesten leeggehaald. Duikvluchten van de ouderwulp hebben geen resultaat.

Opgemerkt moet worden dat het beheer van de laatste jaren, waarbij het meer 'open maken' van de heide nagestreefd

wordt en door het kappen van bomen, in ieder geval ook de wulp helpt.

Eén keer is een buizerd waargenomen, vanaf de heide vliegend, met in zijn poot een prooi. Wat de grootte betreft en de kleur was deze hoogstwaarschijnlijk een halfwassen wulp.

Van loslopende katten is, uit enkele waarnemingen, sterk de indruk ontstaan dat deze jonge wulpen hebben doen verdwijnen. Loslopende honden hebben een verstoringende invloed, vooral op wulpen met pullen.

PREDATIE OP VOLWASSEN WULPEN

In aanmerking komen vos, havik en eventueel hond. Diverse malen zijn twee donkergekleurde herdershonden op de heide zwervend, 'struinend', waargenomen.

De vos werd en wordt niet vaak op de Landschotse heide waargenomen. Toch worden soms vossenkeutels, bij rondzwervingen over de heide, gevonden. De indruk bestaat dat de heide niet intensief door de vos wordt bezocht. Er zijn nooit prooiresten van wulpen of andere dier-

DODE HALFWASSEN WULP, VIER À VIJF WEKEN OUD

© P. Keij

soorten door ons aangetroffen.

Tijdens de onderzoeksperiode zijn vier wulpen als prooirest van de havik gevonden. Eenmaal zelfs werd de havik 'betrap't', toen deze op de gekleuringde wulp zat en net was begonnen met plukken en eten. Ook een andere havikprooi was een

DOOR HAVIK GEPREDEERDE WULP

gekleuringde, op de heide territoriale, wulp.

De vos werd tijdens de onderzoeksperiode een aantal keren waargenomen. Ook zijn een aantal keren vossenkeutels gevonden, met vooral resten van muizen, konijnenbotsplinters, haar en keverschilden.

LITERATUUR:

Bergh, van den L. (1986) *Broedende wulpen in het riviereengebied, laatste 10 jaar*. Vogels mei/juni

Boschert, Martin (1990) *Brutbiologie und Nahrungsoekologie des Groszen Brachvogels (Numenius arquata)* Diplomarbeit der Eberhart-Karls-Universität Tübingen

Von Frisch O. (1986). *Zur Brutbiologie und Jungenentwicklung des Brachvogels* Zeitschrift Tierpsychologie 13:10-81

Glutz von Blotzheim, U. N. & K.M. Bauer (1977) *Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 7 Charadriiformes (2. Teil: 299-352)*. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden 1977

Marteijn E.C.L., Meininger P.L. (1986) *Methoden van ringen, meten, wegen en ruibeschrijving van vogels in het Deltagebied*. Rijkswaterstaat, Dienst Getijdenwateren, Middelburg.

Schekkerman, H. (1987) *Gedrag en energiereserves van broedende wulpen (Numenius arquata) in het Noordhollands duinreservoir*. Intern verslag Provinciaal Waterleidingbedrijf van Noord-Holland, Bloemendaal.

Swaan, A. (1986) *Weightwatching van de Wulp*. Duin nr. 3 1986 p.98-100

Stege, E. ter & J. Wintermans (1988) *Broedgedrag en Energiehuishouding van Hoogveenwulpen (Numenius arquata L.) in midden-Zweden*. Landbouw Universiteit Wageningen

Veldwerk en rapportage van dit onderzoek werd als student van het Mollerinstituut in Tilburg uitgevoerd door:

Maria Kindt (1989), Bas van der Sanden & Joost van Kuijk (1990), Ad v.d. Does, Karin van Dueren den Hollander (1991), Erwin Kievit, Mirjam v.d. Lugt en Bas v.d. Sanden (1992), Richard Geurts, Ria Loefen, Stephan Stevens (1993); Astrid Meijer, Romy Jacobs, Marcel van Aspert (1994), Monique Bartelings (1995), Wido van Dorst, Arjan Schoenmakers, Rob Schijvens (1996).

Het veldwerk werd begeleid door:
Peter Keij en Arie Swaan

(nestkastproject)

De slechtvalk

© Reint Jacob Schut

Reint

Twée slechtvalken op Eindhovense rotsen

Een slechtvalkpaartje heeft zich gevestigd op de Vesteda-toren in het centrum van Eindhoven. Slechtvalken beschouwen steden als rotslandschappen.

door Corrie de Looze

EINDHOVEN - Voor het eerst in de geschiedenis van Eindhoven (voor zover bekend), is in de stad een slechtvalkpaartje neergestoken. Niet op een vensterbank van de Vesteda-toren, midden in het centrum. Maar eigenaar ontvankelijk. Vesteda voert er niks voor om de beschermde vogels permanent onderdak te bieden. Daarom hebben de mannen van Vogelwerkgroep De Kempen een fraaie slechtvalk-bruidsuite gemaakt op het dak van een van de monumentale Philips-latrepanden van Striep 5. En nu maar hopen dat het jonge paar er in wil trekken. En, nog spannender, dat het jonge paar er zijn eieren in gaat leggen en uit gaat broeden.

Vogelwerkgroep lid Wil de Veeer heeft goede hoop: „We hebben de vogels horen roepen boven Striep 5. Ze weten het al”. Op zich zou het logischer geweest zijn als op de Vesteda-toren een plekje voor de nestkast was gezocht. De vogels worden daar tenslotte al een jaar op gezien. En de door hen achtergelaten braakballen en ruïspetten bewijzen dat ze zich er echt thuis voelen. Maar bewijs Vesteda ongevraagd maar: striep op zoek is naar huurders voor de groterodels leegstaande toren, is dit jonge stel niet welkom. Bij Vesteda was gisteren met te

achterhalen waarom eigenlijk niet. Vogelwerkgroep De Kempen is dus met de nestkast noodgedwongen uitgezwegen naar Striep 5. Ook een goede plek, want het slechtvalkpaar pendelt zo'n beetje heen en weer tussen Striep 5 en de Vesteda-toren. Striep 5 valt onder het jachtterrein van de vogels, die zich voornamelijk tegoed doen aan duiven. Via liften, trappen, loden deuren en tenslotte een ladder is het platform op de lichtsacht van gebouw SK te bereiken. Vrijwilligers van de Vogelwerkgroep hebben er nog de grootste moeite gehad om de nestkast te plaatsen. Boren in het dak kan immers niet vanwege de veiligheid en toch moet de bruidsuite - en hopelijk kraamkamer - stevigmakend worden. Een laagje van een vijf centimeter moet het in doen. Het lijkt in ieder geval toch aantrekkelijker dan

Archief foto van een slechtvalk. Foto Vincent Jansink

Slechtvalken

- Slechtvalken hebben een beschermde status.
- Ze jagen vanuit de lucht op vogels. Dieren vinden ze lekker.
- In Nederland zijn 22 broedplaatsen geregistreerd. Een paar jaar geleden waren dat er nog maar 8.
- Een slechtvalk maakt zelf geen nest. Hij gebruikt nesten van andere vogels of brak een kuil op op een rotschiel of andere hope plaats.
- Het territorium van een slechtvalk beslaat een paar kilometer.
- De Eindhovense slechtvalken komen waarschijnlijk uit de Ardennen of Duitsland.

een verblijf als ongewenste gast in een Vesteda vensterbank-richtel. Voor Jan Kolksters (voorzitter van de Vogelwerkgroep) en WGL de Veeer kan het jonge stel niet genoeg de nestkast betrekken. „Je moet er toch niet aan denken dat een schoonmaker ze een dezer dagen de Vesteda-toren uitveegt”, aldus De Veeer. Voor het jagen maakt het niet zoveel uit of de thuishuis aan de Vondijk of op Striep 5 is. „Zo'n slechtvalk viert makkelijk even naar Son om een duigje te samsen.”

De komende weken zijn spannend. De vogelmannen zullen de kast regelmatig bekijken vanaf een gravenel aan de andere kant van het spoor. Maar in het voorjaar worden we pas echt alert. Als ze beginnen te balen: boven de kast en als ze daarna steeds meer poot

Wil de Veeer (links) en Jan Kolksters van Vogelwerkgroep De Kempen op het dak van oud-Philipsgebouw SK op Striep 5. Rechts op de voorgrond de slechtvalk-nestkast. Foto Jurkman Balm

maar bintsen vliegen, dan weten we dat er jongen moeten zijn. Het spookt was het natuurlijk als

er een camerazje in de nestkast gemaakt kan worden. Zodat er te zien is hoe vaak de eerste in

Eindhovense geboren slechtvalken gekkers kan worden. Kolksters: „Maar dat is brekas veel te duur

voor de Vogelwerkgroep. Dat kan alleen als we een sponsor hebben.”

Slechtvalk (*Falco peregrinus*) in Eindhoven

Wil de Veer

INFORMATIE OVER DE SLECHTVALK

Hier volgt kort wat specifieke informatie over deze soort. Aangenomen wordt dat algemene informatie over deze vogel genoegzaam bekend is, anders kan dit worden opgezocht in boeken of op internet.

De slechtvalk jaagt vanuit de lucht op vogels. Zijn belangrijkste wapen hierbij is zijn snelheid, die tijdens een verticale 'stootvlucht' op kan lopen tot wel driehonderd kilometer per uur! De soort bouwt zelf geen nest maar gebruikt nesten van andere vogels zoals van de zwarte kraai of de buizerd, of ze krabben een kuiltje op een rotsrichel of andere hoge plaats. De nestplaatsen in Nederland werden in 2006 gelokaliseerd op de volgende plaatsen, met tussen haakjes de plaatsen waar een nestkast aanwezig is: schoorsteen 8 (8); zendtoren 5 (2); koeltoren 3 (3); silo 2 (1); kantoortoren 2 (0); gashouder 1 (1); olietank 1 (1); kraakinstallatie 1 (0); brug 1 (0); hoogspanningsmast 9 (1); zandplaat 1 (0).

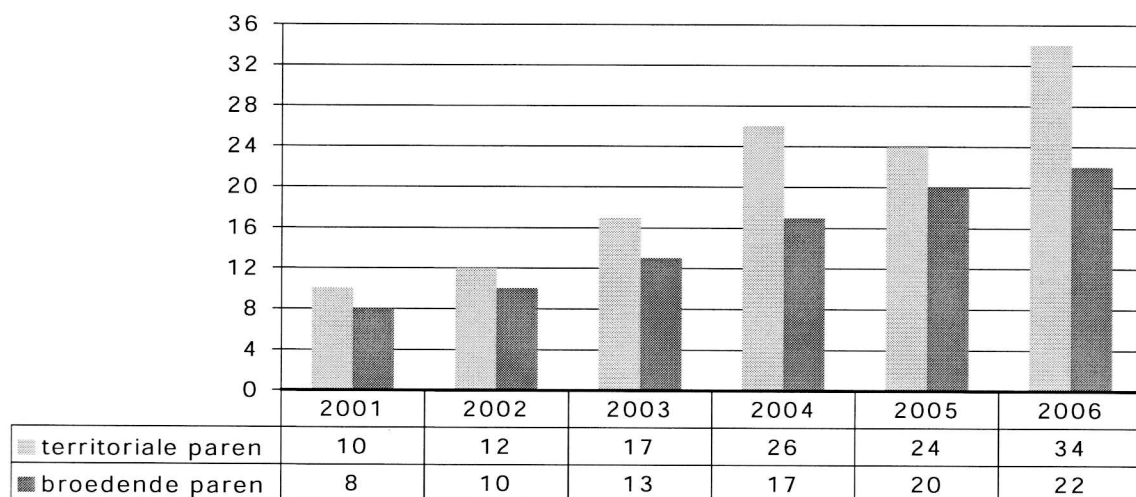
De status van het aantal territoriale paren (eerste getal tussen haakjes) en paren

met eileg in ons land vanaf 2001 tot en met 2006 ziet er als volgt uit: 2001 (10-8); 2002 (12-10); 2003 (17-13); 2004 (26-17); 2005 (24-20); 2006 (34-22) (tabel 1). Bovenstaande informatie werd overgenomen uit de Slechtvalk Nieuwsbrief 2006 jaargang 12, uitgave van de vereniging Werkgroep Slechtvalk Nederland

PROJECT NESTKAST

Vanaf september 2006 werd regelmatig melding gemaakt van een slechtvalk boven Eindhoven. Concrete plaatsen waar de vogel verbleef bleven uit tot ik in december werd gebeld door mevrouw M. Lambregtse. Zij vertelde dat het twee vogels betrof die met grote regelmaat op een vensterbank zaten van de Vesteda Woongalerie. Een vrij nieuw hoog gebouw met zeer veel glas, gelegen aan de Vestdijk in het centrum van de stad. Omdat de meldster op een paar honderd meter afstand woont werd haar gevraagd om dagelijks op te schrijven wanneer en hoe laat de vogels er zaten. Al snel werd dui-

TABEL 1: DE STATUS VAN HET AANTAL TERRITORIALE PAREN EN PAREN MET EILEG IN ONS LAND
(BRON: WERK GROEP SLECHTVALK NEDERLAND)

delijk dat het hier ging om een vaste rust- en slaappleats van een paartje. De mogelijkheid bestond dat het om doortrekkers zou gaan en besloten werd de zaak goed in de gaten te houden en af te wachten of de vogels er in het voorjaar nog zouden verblijven. Spannende tijden braken aan en toen bleek dat de vogels geen enkele interesse toonden om te gaan vertrekken werd actie ondernomen. Met de toenmalige woonservicemanager de heer J. Klijs werd in maart een afspraak gemaakt om de zaak eens vanuit het gebouw te inspecteren en op het dak te kijken of er een mogelijkheid zou bestaan om eventueel een nestkast te plaatsen. Dit laatste zou dan natuurlijk besproken moeten worden met de directeur van Vesteda die er zijn fiat aan zou moeten geven, maar eerst werd gekeken naar de mogelijkheden. Tijdens de inspectie werd al snel duidelijk dat de vogels zich hier goed thuis voelden. Op de richels van de vensterbank werden diverse prooien, braakballen en veren aangetroffen. Het een en ander werd als bewijsstuk meegenomen en is later aan P. Wouters ter controle gegeven. Uit de braakballen bleek dat het vooral duiven waren die als prooi dien-

den. Niet verwonderlijk want vanaf het dak werden volop duiven in de omgeving gezien, onder andere op en rond de nabijgelegen kerken en het Dorint Sofitel Cognac. Ironisch dat ze eigenlijk als het ware vanaf dit hotel aan de slechtvalken werden opgediend. Conclusie was dat we maar eens moesten proberen om de directeur van Vesteda te overtuigen om toestemming te geven voor het plaatsen van een kast, indien mogelijk want eenvoudig te plaatsen was deze niet, en hem uit te leggen hoe uniek de situatie voor Eindhoven was en hem te wijzen op de beschermde status van de slechtvalk, die niet voor niets voorkomt op de Rode Lijst van Nederlandse Broedvogels en wordt aangemerkt als 'gevoelig'. Afsproken werd dat de manager onze bevindingen zou doorgeven en zou proberen om binnen veertien dagen een gesprek te regelen. Na drie weken nog niets te hebben vernomen heb ik geprobeerd contact te zoeken met Klijs, maar deze zou volgens de receptioniste op vakantie zijn. Veertien dagen later was hij nog niet te bereiken en er werd mij medegedeeld dat hij niet meer werkzaam was bij Vesteda. Het telefoonnummer van de nieuwe manager

© Reint Jacob Schut

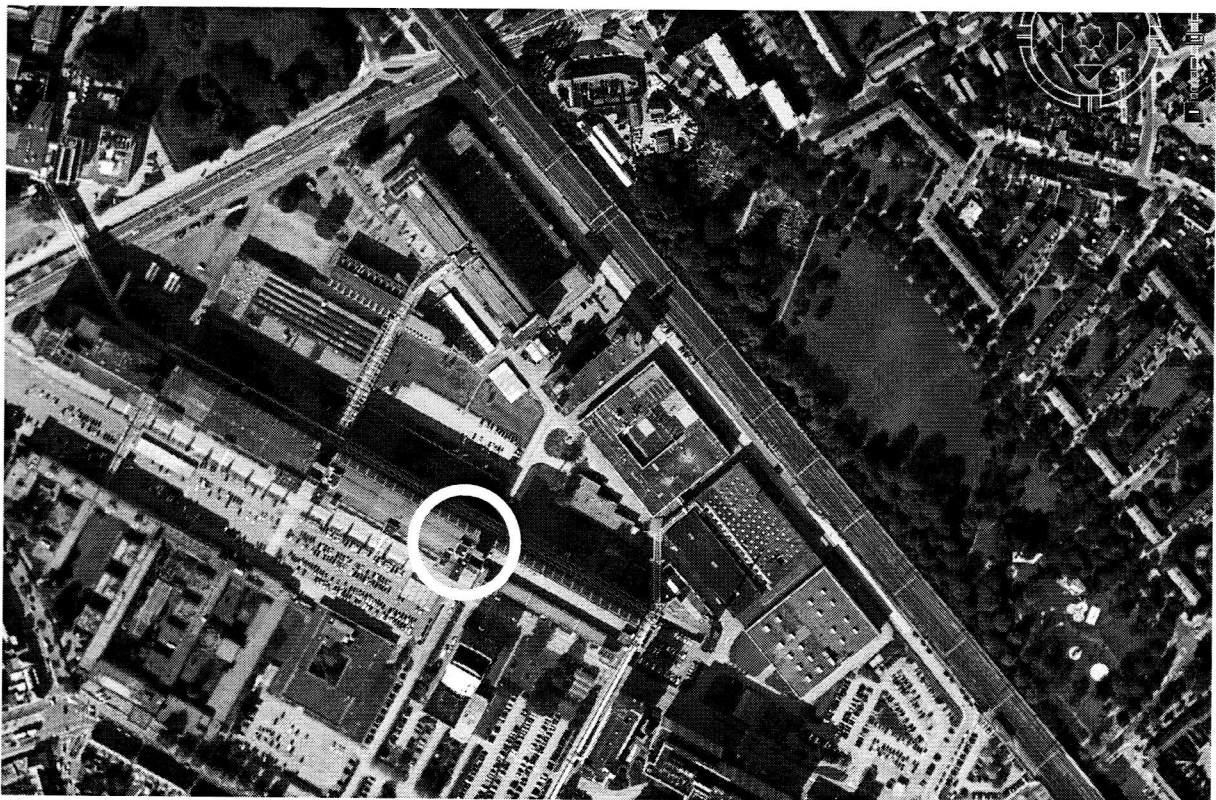

werd gegeven en op dinsdag 3 april heb ik de heer B. van Gameren telefonisch benaderd. Na mijn verhaal te hebben aangehoord maakte hij direct duidelijk dat er geen medewerking werd verleend en dat hij geen noodzaak zag om mij met de directeur in contact te brengen daar dit niets aan de zaak zou veranderen. Aandringen hielp niet en het telefoonnummer werd niet gegeven. Einde oefening!

Bekeken werd wat nu een mogelijkheid zou zijn. De vogels werden ook regelmatig boven de gebouwen van Park Strijp aan de Glaslaan gezien en dus werd besloten om contact op te nemen met de officemanager Park Strijp Beheer BV, mevrouw B. de Nieuwlaat-de Man. Zij zou mij in contact brengen met de projectmanager, de heer H. Scholte. Deze was zeer enthousiast en er werd een afspraak gemaakt om het een en ander uit leggen en om een eventuele locatie uit te zoeken. Op donderdag 3 april vond er een gesprek plaats waaraan ook de voorzitter van VWG De Kempen, Jan Kolsters, deelnam. Alles verliep zeer positief en afgesproken

werd dat we op korte termijn op het dak van een van de gebouwen zouden gaan kijken om de geschiktste locatie uit te zoeken. Op dat moment kwam ook de voorzitter van de Werkgroep Slechtvalk Nederland in beeld, die steeds op de hoogte werd gehouden van de ontwikkelingen en ons had toegezegd naar Eindhoven te zullen komen om ons te adviseren bij het plaatsen van de nestkast. Op dinsdag 26 juni was het zo ver en kon het dak van gebouw SK worden beklommen, samen met de technische man van het gebouw de heer W. van Hees. Alles zag er goed uit en besloten werd om de kast op het gebouwtje van de liftschacht te plaatsen. Nu was het zaak om de andere vrijwilligers in te schakelen, die bereid waren om het bevestigingsmateriaal te leveren en te prepareren, zodat de kast, waarvan het plaatmateriaal door de firma Leeuwerik Plaat BV ter beschikking was gesteld, kon worden gemaakt. Alles verliep vlot met als resultaat dat de kast op woensdag 29 augustus kon worden geplaatst en binnen twee uur was het karwei geklaard. Op woensdag 5 september is nog een ex-

LUCHTOPNAME VAN STRIJP S EN DE GEBOUWEN SK (© GOOGLE EARTH)

tra versteviging aangebracht en of het zo moest zijn toen we op het dak aan het werk waren circelde de slechtvalk enige momenten boven ons. Op zich niet vreemd omdat in de voorgaande week de vogel regelmatig boven het gebouw werd gezien en gehoord.

De kast hangt op ongeveer 45 meter hoogte. Hemelsbreed is de afstand van de Vesteda Woongalerie tot aan de plaats waar de kast hangt 1,96 km en de kast hangt op de coördinaten: 159.922 - 384.175.

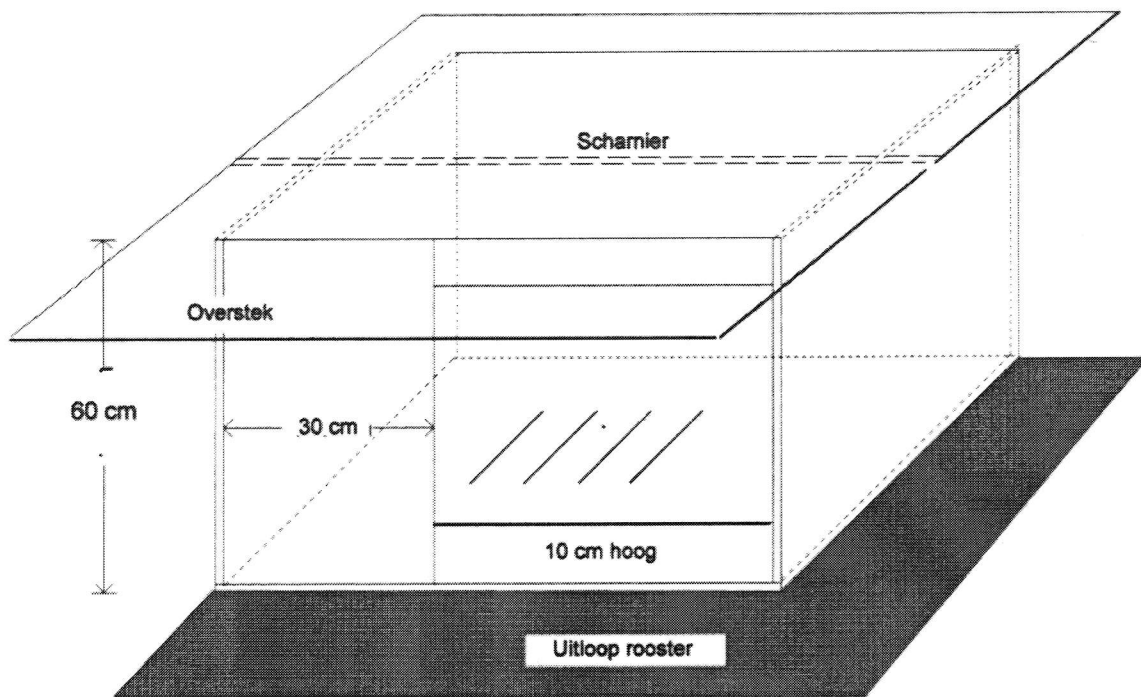
Afsluitend kunnen we concluderen dat na een moeizaam begin de samenwerking tussen de diverse mensen fantastisch was en dat dit team er voor heeft gezorgd dat, voor een unieke vogel in Eindhoven, een mooie nestgelegenheid is gecreëerd. De tijd zal uitwijzen of de slechtvalk er gebruik van gaat maken, maar de VWG heeft een van haar doelstellingen waargemaakt: bescherming bieden aan vogels!

Vanuit de media is belangstelling getoond en op 3 oktober heeft er een interview plaats gevonden, wat resulteerde in een uitgebreid artikel in het Eindhovens Dagblad van 6 oktober.

Voor degenen die ook eens willen gaan kijken, het terrein zelf is niet toegankelijk voor onbevoegden, is er de mogelijkheid om vanaf het plantsoen aan de Anthony van Leeuwenhoekstraat de nestkast in de gaten te houden. Vanaf het bankje is alles goed te zien. Eventuele waarnemingen en ontwikkeling op en rond de kast graag doorgeven aan Wil de Veer (06 55988328).

De afmetingen van de kast zijn 80x60x60cm (BxHxD). Op de bodem ligt een laag (fijn) grind van zes centimeter. Op het deksel, dat aan de voorkant 25cm oversteekt, is halverwege een scharnier gemaakt zodat de kast van achteren kan worden geopend (figuur 1). Het materiaal

FIGUUR 1: DE BOUWTEKENING VAN EEN NESTKAST VOOR SLECHTVALKEN

© W. de Veer

▲
VLNR: JAN KOLSTERS, MARIJN VAN DEN BERK EN AD VAN DEN HOUT

dat voor de kast is gebruikt is van veertien millimeter dik, watervast plaatmateriaal. Om eventueel vocht af te voeren zijn in de bodem van de kast vier gleuven gefreesd. Op de zijkanten en het deksel is extra dakbedekking bevestigd. De voorzijde en bodem zijn groen geschilderd. De kast is met M8 bouten vastgezet op het rooster, dat bedoeld is om de vogel op te laten landen en de eventuele jongen kunnen hier hun vlieg oefeningen op houden. Dit rooster steekt dertig centimeter onder de kast uit waardoor ze tevens een uitloop hebben om op het dak te komen. Het geheel is bevestigd op ijzeren hoeklijnen van 5x5cm, versterkt en verbonden met kokerprofiel van 4x2cm, en op de voorzijde op twee plaatsen verankerd met keilbouten in het beton. Om de kast waterpas te zetten zijn M12 stelbouten gebruikt.

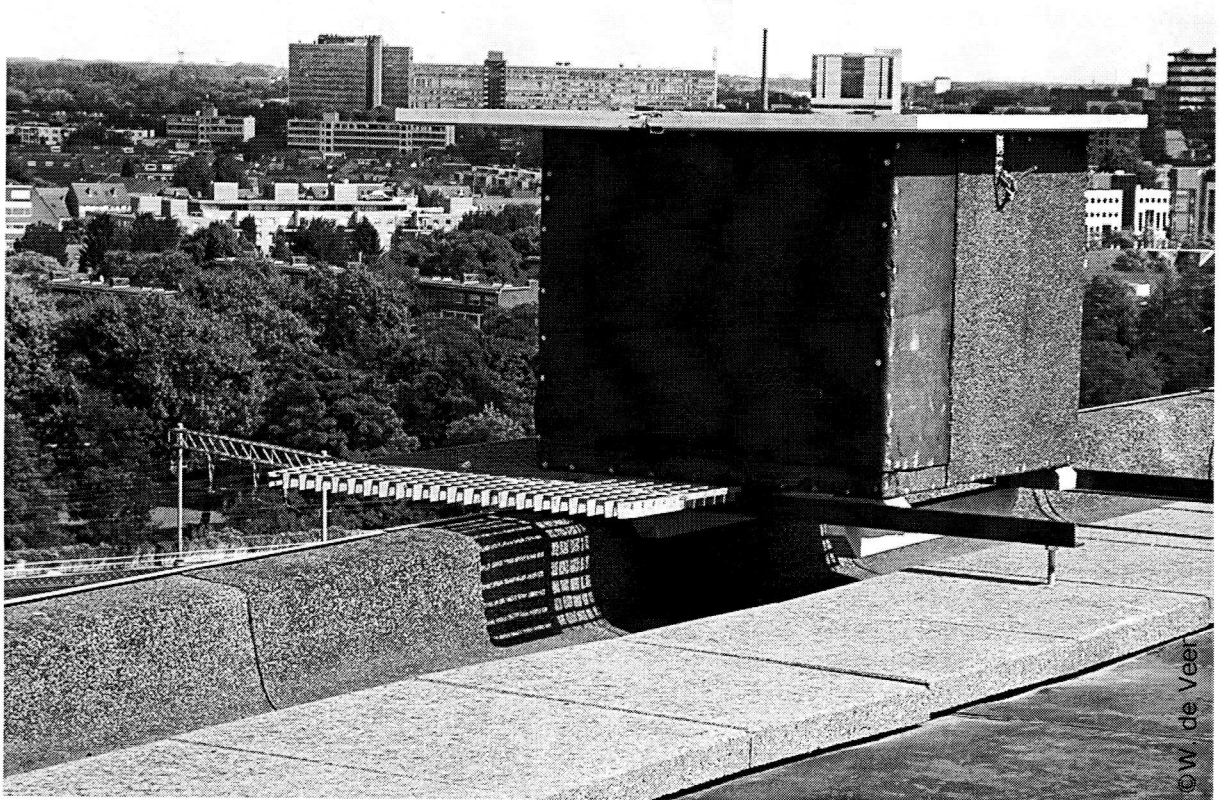
Speciale dank gaat uit naar degenen die op welke wijze dan ook, geheel belangeloos, hun medewerking hebben verleend aan dit project.

Van Strijp S: Brenda Nieuwlaat-de Man, Henk Scholte en Wim van Hees; Peter van Geneijgen van de Werkgroep Slechtvalk Nederland; Leeuwerik Plaat BV; Marga Lambregtse; de 'werkploeg' bestaande uit: Marijn van den Berk, Ad van den Hout, Jan Kolsters en Willem Louwers.

VLNR: MARIJN VAN DEN BERK, AD VAN DEN HOUT, WIL DE VEER EN WILLEM LOUWERS

KAST MET VLEGOPENING RICHTING NOORD (ANTONY VAN LEEUWENHOEKSTRAAT)

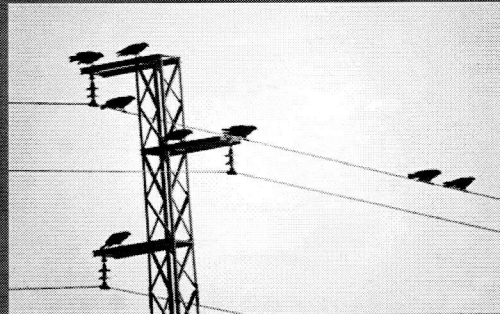

Spanje

Vogelen als excuus voor mooie reizen

Reisverslagen: Harold Bierens

Vogels zijn voor mij nooit een reisdoel geweest zover gaat mijn fanatisme niet. het was altijd een samenspel van cultuur en natuur maar een voorliefde voor vogels was wel medebepalend. Want anders zet je plekken als de Coto Doñana niet op je programma midden in augustus. De eerste echte reiservaring ging dat nog wel anders. Met twee andere jonge en dus fanatieke vogelaars (Edwin en Pierre) ging ik 2 jaar achtereen Spanje per Interrail verkennen. Naast de verplichte cultuurnummers hadden we toch een behoorlijk aantal interessante vogelgebieden in de planning. En we zagen veel, de nieuwe soorten kwamen met tientallen tegelijk (240 soorten in 4 weken). Maar ik leerde die reis wel dat mooie herinneringen veel meer bij avontuur horen dan bij vogels. En avontuur begint waar het geplande ophoudt, oftewel als dingen mis gaan. Leuk is wel dat vogels voor mij bij zo'n herinnering horen. Bij een Kwartelkoning denk ik bijvoorbeeld aan een van de keren dat we geen slaappleats konden vinden en we besloten onder de sterren te slapen. Aan de rand van een korenveld betekende dit een halve nacht wakker gehouden worden door het 'crex crex' van deze beesten. Bij Rode rotslijsters gaan mijn gedachte óók naar een hachelijke beklimming tegenover de welbekende gierenrots in Monfragüe. Naar boven was geen probleem en de kick was compleet met de rotslijsters en een Vale gier die op zo'n 4 meter onder me door kwam zeilen. Alleen tijdens de afdaling belandde ik bijna op het asfalt 50 meter onder me. Bij de gieren en Zwarte ooievaars hier hoort ook het verhaal van een dode mansrit. Bijna uitgedroogd kregen we uiteindelijk toch een lift terug naar de beschaving. 3 buitenlandse mannen op de achterbank was echter teveel voor de Spaanse Macho. Het testosteron steeg hem naar het hoofd. In een soort van buitensporig baltsgedrag, voor zijn eveneens aanwezige vriendin, reed hij ons vijven tot 2x toe een bijna zekere dood tegemoet. We hadden geluk dus volgde er meerdere ervaringen. Steenarenden en diepe ravijnen, Hazelhoenders en verdwalen, bij de Rotskruiper hoort een gebroken vinger. Ja beste mensen, het leven van een vogelaar is niet zonder gevaren. Maar avontuur staat niet gelijk aan risico's nemen en er waren

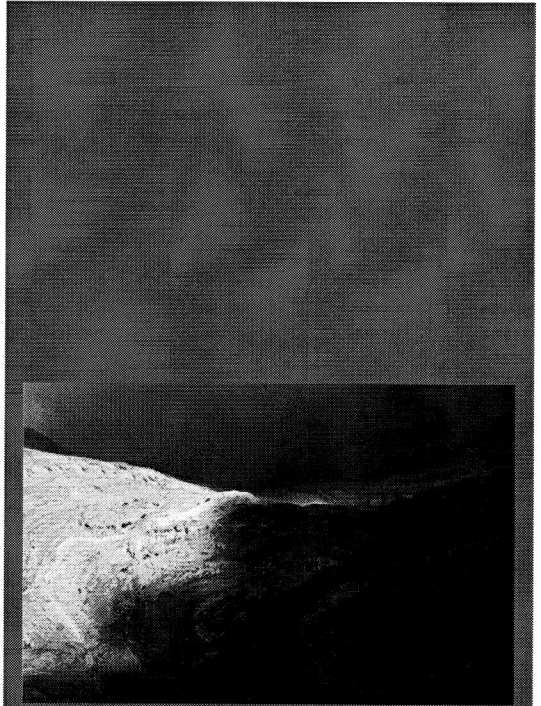
ZWARTE WOUWEN

WOLKEN KOMEN OP ROND DE MONTE PERDIDO (PYRENEËN)

dan ook talloze mooie vogelwaarnemingen die herinneren aan aangename reismomenten of leuke ontmoetingen. Soms was de vogel zelf een topherinnering. Zoals de IJsvogels in Plasencia. Na een verhit dagje vogelen zocht ik verkoeling in de Rio Jerte. Terwijl ik mijn laatste resten energie opzwoom waren verschillende ijsvogelfamilies druk in de weer met hun huishouden. Eenmaal uitgespeeld besloot ik in krokodil-stijl naar de overkant te drijven. Dit lukte wonderwel en even later zat ik als voyeur met alleen ogen en neus boven water middenin een IJsvogel-gezinsituatie. Voor me op net 60cm afstand zaten 5 IJsvogels op een tak. Schitterend. De kick was pas echt compleet toen ik gefladder boven m'n hoofd voelde en een 6e IJsvogel na een korte tussenstop op m'n hoofd toch besloot bij de rest van de familie te gaan zitten. De volgende ochtend ben ik in alle vroegte met de camera teruggegaan. Fotograferen was toen weinig minder dan een obsessie. Eerst de camera dan de kijker. De rivier was op die tijd nog 3 centimeter koud en na een uur kwam ik verkleumd en tevergeefs terug. Dat ik met m'n 500mm nu verder uit het water stak leek niet de reden, ze zaten deze keer gewoon 2 meter verderop verstopt in de begroeing. Door m'n fotograferenobsessie miste ik ook nog een Kwak en een Woudaapje waar mijn reisgezelschap vanaf de overkant druk naar gebaarde. Leuke herinneringen maar mijn ultieme Spanje-ervaring is toch wel 'Rocio'. Ook het verhaal waar ik in de eerste regels van dit stuk al naar toe wilde. El Rocio is een stoffig gat middenin Nat. Park Coto Doñana. Het doet Mexicaans aan, witte huisjes, geen verharde wegen, iedereen te paard en in 1987 bestond het uit slechts 200 zielen. Het geniet een grote bekendheid als bedevaartsoord. In Semana Santa, de week voor pasen, wordt het aantal inwoners tijdelijk verduizendvoudigd wanneer hier hordes pelgrims te voet, te paard en met ossewagens neerstrijken voor een week vol feest en flamenco. Het spierwitte kerkje doorgaans thuis voor Ooievaars, Kerkuilen, Moorse nachtzwaluwen en 1000-den huiszwaluwen, is dan het decor van een enorme massa hysterische mensen die huilend alles doen om het Mariabeeld tijdens de rondgang door het dorp even te kunnen aanraken. Zo was het niet de eerste keer in augustus maar wel heel bijzonder. Hier citeer ik uit mijn reisdagboek. Op onze vraag naar 'el Rokkio' reageerde niemand, vreemd voor een dorp slechts 30 km verderop. De kaart bracht opheldering;" Ah Roszsioo (Rocio), Rocio, Rocio natuurlijk kenden ze Rocio. Ze werden bijna lyrisch. Wij leerden zo dat onze uitspraak klote was en Rocio iets bijzonders. Ergens in de middag

LATE ZONNESTRALEN BREKEN DE MIST OP EEN HOGE COL

ONCE UPON A TIME IN 'EL ROCIO'

OOIEVAARS IN DE COTO DOÑANA

VALE GIER IN MONFRAQUE

kwamen we er aan. Als het geluid van de bus weggestorven en het stof opgetrokken is, is het doodstil. Dit is het heetste moment van de dag, zo'n 40°C en alles wat leeft houdt zich rustig. Krekels, vogels en de inwoners van dit dorp. Het lijkt uitgestorven. Alleen toeristen vatten het bespottelijke idee op om met dit weer actief te zijn. We hijsen onze loodzware rugzakken op en sjokken door het losse zand richting 'centrum'. "Hey, gringo, que quieres", elk moment verwacht ik dat er een mexicaan achter me opduikt. Het dorp lijkt het decor van een spaghettiwestern. Los zand, lage witte huisjes met schaduwrijke verandas, nergens een auto, alleen maar paarden en muilezels. Een zwiep van hun staart om wat vliegen te verjagen is de enige beweging die ze zich veroorloven. Alles ademt de sfeer van 'the Wild West'. In het centrum treffen we wat menselijke activiteit. Hoewel activiteit, bij een 'terrasje' hangen wat mensen onverschillig aan de bar. Na wat gedronken te hebben ging ik even later alleen op pad. Ik loop door de verlaten straten en voel me net Clint Eastwood. Nee sterker, ik ben het. De zon brandt recht boven me, zweetdruppels parelen op m'n voorhoofd. Behoedzaam rondkijkend maar onverstoord loop ik verder. Donkere schaduwen glijden voor me uit. Het zijn Zwarte wouwen en het lijkt alsof deze aaseters voelen dat er op korte termijn voedsel beschikbaar komt. Vanuit de diepe schaduwen wordt ik de gaten gehouden. Vrouwen stoppen even met waar ze mee bezig waren, jongedames houden stil in de deuropening, een man houdt me nauwlettend in de gaten. Een nauwelijks zichtbare knik als groet. Het gepiep van zijn schommelstoel is het enige geluid wat de stilte doorbreekt. Dan gegrom en geblaf. Een groep zwerfhonden heeft de nieuwe geur opgevangen en rent op de indringer af. Mensen blijven kijken, er wordt niets gezegd. Snel komen ze dichterbij maar ik loop vastberaden door. Een paar felle blikken laten over de rangorde geen twijfel bestaan en met de staart tussen de benen en een laatste twijfelachtig blafje druipen ze weer af. Vanaf de verandas klinkt gefluister. Ik ben intussen aan de rand van het dorp. steeds meer Zwarte wouwen cirkelen boven m'n hoofd. Voorzichtig pak ik m'n 500mm zonder ze uit het oog te verliezen. Ik leg aan en klik... vol in beeld zo zal later blijken. Ik ben buiten het dorp en kom weer terug tot de werkelijkheid. Voor me ligt een vuilnisbelt dat verklaart het grote aantal wouwen. Als spreeuwen zitten ze zij aan zij op de telefoonlijnen. Iedere mast is bezet en ook verspreid op de grond zitten overal Zwarte wouwen. Na telling kom ik tot ruim 250 stuks. Ik loop terug en wordt nu overal voorzichtig

begroet. Even later worden we in een klein winkeltje uitgenodigd, ze hebben al van ons gehoord. later in de middag besluiten we te gaan wild kamperen omdat de schaarse overnachtingsmogelijkheden niet binnen ons budget passen. We vinden een mooie plek bij Zwartkoprietzangers, Roodkopklauwieren en Witkopeenden. Niet voor lang want als aan het einde van de dag het vee terugkomt blijkt een enkel dun waslijntje niet voldoende om een kudde dringende koeien en enkele forse stieren tegen te houden. We breken op en slapen die nacht op de boulevard in het dorp. Het enige verharde stuk aan de rand van het regenmoeras. Zonder spijt want dit is het begin van een hele reeks geweldige ontmoetingen en van feesten tot diep in de nacht. Compleet met nachtelijke paardrij-sessies en flamenco. Zingen, klappen en dansen met een passie die typerend is voor Andalusië. Nog altijd goed voor een soort van heimweegevoel. Dat we hier 's-ochtends wakker werden met zo'n 1200 Ooievaars, 700 Flamingo's en 500 Blauwe reigers aan ons bed lijkt bijzaak. Vorkstaartplevieren, Zandhoenders, Witwangstern, Ralreiger en Keizerarend, het waren allemaal mooie waarnemingen. Maar terugkijkend lijken veel buitenlandse vogelherinneringen niet meer dan een goede geheugensteun voor nog mooiere andere reisverhalen, en is het vergeten dat ze ooit het oorspronkelijke reisdoel waren.

Spanje

Vogelen als excuus voor mooie reizen

*DE ZEER LEVENDIGE FLAMENCOCULTUUR
IN EL RICIO TIJDENS SEMANA SANTA*

BLAUWE EKSTER

Wij spraken met ...

Wilma Meurs

Naam> Wilma Meurs Woonachtig> Eindhoven Leeftijd> 56 jaar Lid sinds> 2000 Actief> zuiver voor plezier vogelen Favoriete vogel> divers, maar vooral roofvogels Mooiste natuurmoment> net voor zonsopkomst aan de Dommel in het voorjaar met mooi weer Hotspot> de gebieden Plateaux en Hageven

Op 9 oktober spraken Mark Sloendregt en Alfonso Gil met Wilma Meurs. Wilma is echtgenoot van Hein, en moeder van Teun en Bram. Als administratief medewerkster is zij werkzaam bij de Politie in Eindhoven.

Vanwaar je interesse voor vogels en waarom vogelwerkgroep De Kempen?

Interesse in vogels is ontstaan in 1986 toen ik de schoolgidsencursus heb gedaan bij het IVN voor de school waar mijn kinderen toen opzaten. Deze cursus duurde één jaar en ik raakte zo geïnteresseerd dat ik aansluitend een natuurgidsencursus deed die ook werd georganiseerd door het IVN. Mijn broer Chris Tönissen, een van

de mede-oprichters samen met Jacques van Kessel van vogelwerkgroep De Kempen, had al lang een vogeltic en ook ik werd daardoor besmet. Tijdens de natuurgidsencursus werd duidelijk dat vrijwel niemand actief was met vogels inventariseren binnen het IVN. Samen met Bep Janssen heb ik me daarin toen verdiept. Dat werd het begin van een lange periode van zeer intensief vogelen.

Ik ben lid geworden van vogelwerkgroep De Kempen in het jubileumjaar 2000. We deden al aan veel activiteiten mee vanuit het IVN voor de Vogelwerkgroep De Kempen en hebben toen besloten om ook lid te worden.

DOMMELBEEMDEN VELDHOVEN

Je bent vijftig jaar geleden begonnen met een natuurgidsencursus bij het IVN Veldhoven/Vessem en hebt deze afgesloten met een broedvogelinventarisatie onder begeleiding van Rob Aarts. Welke activiteiten heb je sindsdien ondernomen en waar doe je zoal aan mee?

Bep Jansen en ik hebben vijftig jaar geleden de vogelwerkgroep van IVN Veldhoven/Vessem opgericht. Binnen deze werkgroep hebben we een groot aantal activiteiten ontplooid. We hielden eens in de maand vogelexcursies voor de leden van het IVN en gaven vogelcursussen met veldwerk in de vorm van excursies. En natuurlijk publieksexcursies, waar een groot aantal mensen aan deelnam. Soms bestond de groep belangstellenden uit wel zeventig mensen! We hebben een groot aantal broedvogelinventarisaties gehouden zoals in de Dommelbeemden, Zandoerlese bossen, De Hogt, Rundal en Groot Goor. Ook hebben we nachtzwaluwen gedurende vijf jaar geïnventariseerd op de Oirschotse Heide.

En we inventariseerden roofvogels in het gebied tussen Veldhoven en Steensel.

Op verzoek van organisaties zoals Natuurmonumenten en Brabants Landschap

deden we ook onderzoek. Momenteel ben ik niet meer zo actief als ik ben geweest. Ik doe nog wel mee aan de wintertelling en bekendtelling van vogelwerkgroep De Kempen. En ik als lid van het IVN ga het komende seizoen samen met Peer van den Akker excursies houden voor beginnende vogelaars.

Bij het IVN heb je lange tijd publieksexcursies geleid. Wat wilde je de mensen laten zien en waarover vertelde je zoal?

Wij vertelden zoveel we wisten van de voorkomende vogels. We deden veel aan de hand van de geluiden en vertelden ze over biotoop, en de hele levenscyclus van de vogel. We attendeerden de mensen erop hoeveel soorten vogels er in het gebied zaten. Dat was voor velen een openbaring, en het was altijd een groot succes. We lieten hen meegenieten van de vogelgeluiden vroeg in het voorjaar en heel vroeg in de morgen.

Samen met Rein Kievit en Bep heb je de weidevogelbescherming in Veldhoven opgezet en nog lang gecoördineerd. Enkele

jaren geleden heb je dit werk overgedragen aan Ben Jacobs. Hoe is dit tot stand gekomen en met welke resultaten?

In 1997 hebben we de weidevogelbescherming ter hand genomen.

Samen met Rein Kieviet en Bep ben ik alle boeren in de omgeving langsgesgaan om ze warm te laten lopen voor de weidevogels. Binnen het IVN bestaat een werkgroep 'kleine landschapselementen' met toen vijftientig vrijwilligers. Deze groep had in het voorjaar niet zo heel veel te doen en we hebben ze toen ingeschakeld bij de weidevogelbescherming.

De weidevogelbescherming werd een groot succes en we brachten vrijwilligers en boeren bij elkaar. In Veldhoven en Vessem werd door ons, met medewerking van Jeroen Bijleveld, een informatiebijeenkomst met een korte cursus geven. Jeroen Bijleveld was coördinator van de weidevogelbescherming van Brabants Landschap. We organiseerden jaarlijks een bijeenkomst om gegevens te verzamelen en bespraken dat onder het genot van een borrel en deze aanpak viel in goede aarde bij zowel boeren als vrijwilligers. De jaren daarna is de weidevogelbescherming in Brabant goed van de grond gekomen en wij waren één van de eerste groepen. Ben Jacobs heeft onze groep overgenomen. Dit is een heel actieve groep van weidevogelbeschermers in de Kempen e.o.

Je hebt van 1990 tot en met 1994 steenuilen in Veldhoven en Vessem geïnventariseerd. Met welk doel?

We zijn begonnen met een steenuilinventarisatie in 1990, omdat er over de aanwezigheid van deze uilen in Veldhoven en Vessem toen nog weinig bekend was. Onze interesse voor de steenuil werd ook gewekt toen wij tijdens een weekend van het IVN in Winterswijk een lezing over deze soort bijwoonden. De inventariseerders uit Winterswijk waren jong en bevlogen en wij werden daardoor aangestoken. Vervolgens zijn we in onze omgeving een soortgelijke inventarisatie gaan opzetten. Vijf jaar lang hebben we steenuilen geïnventariseerd in het gebied wat viel onder IVN Veldhoven/Vessem. En het resultaat was uitstekend, vooral in de gemeente Wintelre en Vessem en ook rondom Zeelst was bijna elk daarvoor in aanmerking komend biotoop bezet. Ten zuiden van Veldhoven was het niet goed. Waarom is voor mij nog steeds de vraag. Wellicht is de snelweg A67 van een grote invloed op de afwezigheid van steenuilen? Misschien zijn er te weinig prooien in die omgeving? Ook zat er op Heers een boomkweker, die erg veel gif spoot. In een relatief korte tijd zijn erg veel leefgebieden van de steenuil opgeofferd voor woningbouw en industrieterrein, waardoor het broedgebied aanzienlijk is geslonken. De populatie steenuilen in Veldhoven is in vijftien jaar bijna gehalveerd.

Op de Oirschotse Heide heb je enkele jaren nachtzwaluwen geïnventariseerd. Wil je dit gebied eens beschrijven en in welk habitatype werden de meeste nachtzwaluwen aangetroffen?

De Oirschotse heide is een heidegebied met zandverstuivingen, wat voor een groot gedeelte wordt gebruikt als militair oefenterrein. Het bleek een zeer goed nachtzwaluwgebied te zijn. Vooral aan de rand van de verstuivingen was nagenoeg elke biotoop bezet. Kortom de nachtzwaluw broedde daar precies in het soort gebied wat beschreven werd in de vogelboekjes. Deze nachtzwaluwen voldeden aan elke norm.

Heb je van de excursies in de schemering voor bijvoorbeeld steenuilen en nachtzwaluwen ook nog spannende of anekdotische verhalen overgehouden?

Tijdens onze excursies hebben we veel plezier beleefd en hilarische momenten meegemaakt, dus veel gelachen. Bijvoorbeeld die ene keer dat Bep en ik 's ochtendvroeg om vijf uur aan het inventariseren waren in de Zandoerlese bossen. Het regende dat het goot en we zaten al een uur in het veld en waren aan koffie toe. Er stond een bankje op de vijfsprong

in het bos en we zaten samen genoeglijk met een kopje koffie, groene waxjas aan in de stromende regen koffie te drinken. Er naderde een man op de fiets met een hond. Wij groetten de man met een vriendelijk goedemorgen. De man schrok zo en reed zo met zijn fiets de houtwal in. Hij dacht waarschijnlijk dat we ontsnapt waren uit een inrichting of zo. Ook de nachtelijke uren op de Oirschotse heide waren een avontuur. Wat je 's nachts zo wel niet tegenkomt!

Apachehelikopters die vlak over ons hoofd vlogen en een paar meter voor ons landen waar militairen met volle bepakking uit springen. En grote tanks die uit het niets in het donker opdoken. Ik kan je verzekeren dat je dan aan de grond genageld staat en niet durft te bewegen. Ook een verdwaalde verwarde vrouw die de weg kwijt was midden op de hei met de fiets. En gedropte kinderen van 13 jaar die het huilen nader stond dan het lachen en al uren op de hei rondzweven. Maar de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat we zelf ook aardig de weg kwijt zijn geweest. Want als het donker is ziet het er echt anders uit dan overdag in die zandhoop.

SPERWER

Sinds 1997 inventariseer je samen met Bep en Peer roofvogels in de Sprankelse Bossen en het Groot Goor. Speciale aandacht van jullie gaat daarbij uit naar de wespendif. Is de wespendif een lastig te lokaliserende soort?

De wespendif is een vreselijk moeilijk te lokaliseren soort. Eigenlijk moet je in de top van de boom zitten, zodat je over het hele gebied kunt kijken. Het beest zweeft vaak vlak over de toppen van de bomen en dan zie je hem moeilijk vanaf de grond.

Bovendien is hij ook lastig te determineren, want hij lijkt zo op het eerste oog heel veel op de buizerd. Het vergt heel veel observatie-uren, voordat je hem goed herkent, en dan nog slaat de twijfel regelmatig toe. Maar vind je hem uiteindelijk, dan geeft dat heel veel voldoening. Jacques van Kessel kan daar over meepraten.

Je hebt aan diverse broedvogelinventarisaties meegewerkt, zoals in de Dommelbeemden en beekdal de Run. Het beekdal van de Run zal in het kader van de Ecologische Hoofdstructuur gereconstrueerd gaan worden. Wat zal er dan gaan veranderen op landschappelijk niveau en wat zal dit gaan betekenen voor de broedvogelpopulatie?

De reconstructie van het Rundal zal hopelijk een vooruitgang zijn voor de natuurwaarden.

Ik heb daar alle vertrouwen in. Het wordt weer zoals het hoort te zijn en het zal wel een verandering geven. Soorten zullen verdwijnen en andere zullen komen.

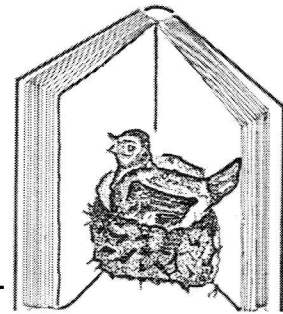
*Met "Wij spraken met..." is een oude rubriek nieuw leven ingeblazen. Leden spreken in deze rubriek over hun persoonlijke drijfveren, achtergronden en passie voor het vogels kijken. In een volgende uitgave is **Ben Jacobs** aan het woord. Wij danken Wilma Meurs voor haar openhartig gesprek met ons.*

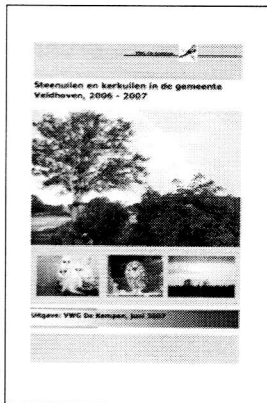

Leesvoer

met o.a. inventarisatierapporten van leden*

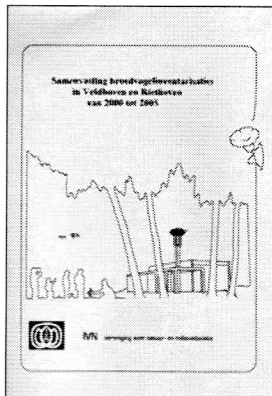
©M. Sloendregt

2007

De Veer, W. en Sloendregt, M. (2007) *Steenkuilen en kerkuilen in de gemeente Veldhoven, 2006-2007*. Uitgave VWG De Kempen

De gemeente Veldhoven heeft VWG De Kempen gevraagd gegevens beschikbaar te stellen over het voorkomen van steen- en kerkuilen in haar gemeentegrenzen. Gemeente Veldhoven wil deze informatie gebruiken als toetsing bij voorstellen tot ruimtelijke ontwikkeling. Om meer duidelijkheid te geven is ook enige aanvullende informatie weergegeven over de desbetreffende soorten, waardoor inzicht wordt gegeven in bijvoorbeeld leefgewoonten en broedsucces. Er staan ook suggesties in ter verbetering van de leefomgeving voor o.a. beide soorten.

2006

◀ IVN Veldhoven/Vesem (2006): Samenvatting broedvogelinventarisaties Veldhoven en Riethoven van 2000-2005.

Uitgave vogelwerkgroep IVN Veldhoven/Vessem

In de periode 2000 t/m 2005 is een aaneengesloten gebied van beekdalen met hoger gelegen landbouwgronden en bossen in delen geïnventariseerd. Dit inventarisatiegebied is 790 hectare groot en ligt ten zuiden van Veldhoven, de natuurgebieden 'de Vlasroot' en het 'Dommeldal' maken hier onderdeel van uit. Het gebied is zoeklocatie voor de mogelijke aanleg van een nieuwe verbindingsweg tussen Valkenswaard en Veldhoven. Het rapport levert gegevens voor de afweging die voor het al dan niet aanleggen van belang zijn. Van de 85 soorten broedvogels die in dit gebied voorkomen staan er negentien op de Rode Lijst. En zijn vier soorten beschermd volgens de Vogelrichtlijn.

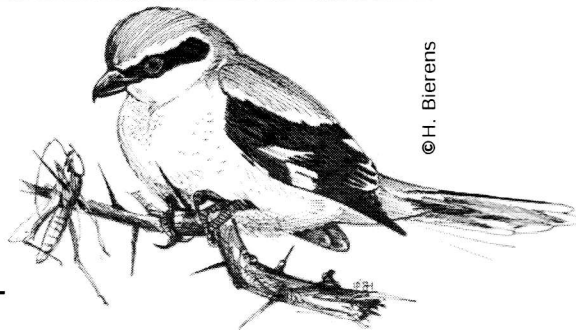
*** INVENTARISATIERAPPORTEN VAN LEDEN ZIJN TE LEEN UIT HET ARCHIEF VAN VWG DE KEMPEN.**

OOK TE LEEN ZIJN OUDE JAARGANGEN VAN DE BLAUWE KLAUWIER. DE LIJST VAN PUBLICATIES IN LEESVOER IS SLECHTS EEN BEPERKTE SELECTIE UIT O.A. INVENTARISATIERAPPORTEN VAN LEDEN.

Activiteitenagenda

November - januari*

© H. Bierens

BEKENTELLING

10 EN 11 NOVEMBER, 12 EN 13 JANUARI 2008 EN 8 EN 9 MAART 2008.

Het laatste seizoen van onze vierjarige reeks bekendtellingen staat voor de deur en ik mag hopen op jullie medewerking om hieraan weer deel te nemen. Daarbij ga ik ervan uit dat je hetzelfde deel telt als in het vorige seizoen met dezelfde groep mensen.

Verder is het idee ontstaan (zie ook de handleiding) om een fotografische indruk van de huidige situatie van onze beken vast te leggen omdat in de toekomst mogelijk veel aan onze beken zou kunnen veranderen. Graag vragen wij daarom jullie medewerking om bij een van de komende drie tellingen een digitale foto te maken van elk trajectbegin en wel in de richting stroomafwaarts en deze verzameling digitale foto's met de telresultaten t.z.t. in te leveren. Als je niet over een digitale camera beschikt of om andere redenen deze foto's niet kunt maken dan hoor ik dat graag, dan kunnen we daarvoor een andere oplossing zoeken.

Voor nu alvast weer heel veel telplezier toegewenst met hopelijk heel interessante resultaten.

Ben Jacobs

SLUITINGSDATUM KOPIJ BLAUWE KLAUWIER IS 20 DECEMBER.

DE BLAUWE KLAUWIER JAARGANG 34, NR. 1 - JANUARI 2008

MET O.A. IJSVOGEL OP GOLFBAAN WELSCHAP

* WIJZIGINGEN VOORBEHOUDEN, HET LAATSTE NIEUWS WORDT VERMELD IN DE MAANDELIJKSE CONVO.

IN HET KORT

FOTOWEDSTRIJD 'NATUUR IN DE KEMPEN'

23 NOVEMBER, LEDENBIJEENKOMST IN D'N AARD

Op de ledenbijeenkomst van november zullen de inzendingen door leden worden beoordeeld en de winnaar bekend worden gemaakt. Een originele "wisseltrofee" zal worden uitgereikt.

VOGELTREKTELLINGEN IN DE KEMPEN

Er zijn een aantal telposten in de kempen en wie interesse heeft kan meedoen. Strabrechtse heide, info Robert Kasteleijn. Patersgronden, info Wim Deeben. Kijk voor resultaten op www.trektellen.nl.

SLAAPPLAATSTELLINGEN VAN DE BLAUWE KIEKENDIEF

22 DECEMBER EN 26 JANUARI 2008, SIMULTAANTELLINGEN

Op de Cartierheide en Landschotse heide vinden op deze data tellingen plaats, bij voldoende belangstelling volgt nog een simultaantelling in februari. Info: Pieter Wouters

LANDELIJKE SLAAPPLAATSTELLING GROTE ZILVERREIGERS

24 NOVEMBER, 19 JANUARI 2008 EN 22 MAART 2008

Het winterseizoen staat weer voor de deur dus dat betekent dat er weer grote zilverreigers in onze regionen overwinteren.

Op enkele slaappleaatsen zijn al leuke aantallen waargenomen, waarvan momenteel de Strabrechtse heide de best bezette locatie lijkt met twaalf exemplaren. De mogelijkheid bestaat ook om een ochtendtelling te doen. Info: Robert Kastelijn

LANDELIJKE DAG SOVON

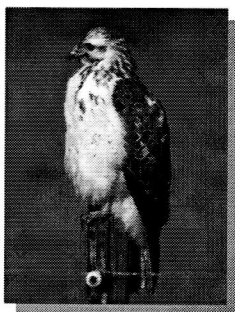
24 NOVEMBER

De SOVON-dag vindt dit jaar plaats op zaterdag 24 november in Nijmegen. De dag begint om 9.30 uur en er zijn lezingen over o.a. stadsvoegeleecologie; het jaar van de nachtzwaluw (2007) en van de scholekster (2008); belang van amateur-onderzoek; het belang van vogelrichtlijngebieden; aalscholwers in het IJsselmeergebied; steenuil gezenderd. Het volledige programma staat op de website van SOVON.

WINTERTELLING

5 TOT EN MET 20 JANUARI

Elk teller zal zijn agrarisch gebied in de genoemde periode gaan inventariseren. Algemene soorten als kauw, ekster, zwarte kraai, Kievit, stormmeeuw en kokmeeuw worden per kilometerhok geteld. Minder algemene soorten als patrijs, blauwe reiger, ganzen, roofvogels, wulp, klapekster worden op een topografische kaart ingetekend.

VOGELOPVANG EN VOGELBESCHERMING IN DE KEMPEN

Vogelasiel Eindhoven

Antoon de Kleyn
Eikenstraat 49
5651 CM Eindhoven
Tel.: 040-2526897

Melding roofvogelvervolging

Vogelasiel Someren e.o.
Tel.: 0493-493564 of mobiel: 06-21975875

Dierenambulance voor Eindhoven e.o.

Tel.: 040-2523188

Melding verstoring buitengebied

Provinciale milieuklachtencentrale,
24 uur per dag bereikbaar
Tel.: 073-6812821

BESTUURSLEDEN VWG DE KEMPEN

Voorzitter

Jan Kolsters
Van Nuenenstraat 96
5503 CL Veldhoven
Tel.: 040-2538248

Secretaris

Hetty Fokkens-Norde
Kermisberg 6
5508 DW Veldhoven
Tel.: 040-2543077

Penningmeester

Piet van der Krieken
Molenpad 6
5524 BD Steensel
Tel.: 0497-512414

Biologisch secretaris

Pieter Wouters
Lensheuvel 37
5541 BA Reusel
Tel.: 0497-643049

Algemene leden

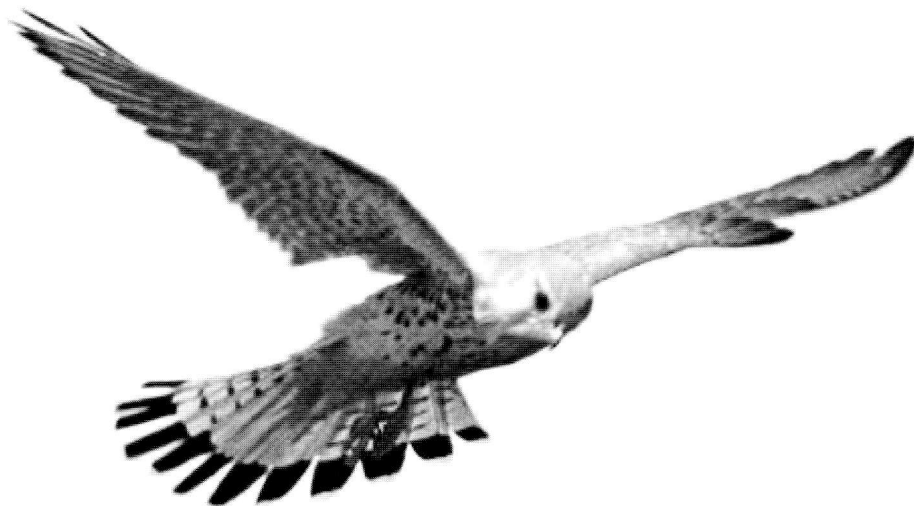
Jacques van Kessel
Evestraat 18
5503 XN Veldhoven
Tel.: 040-2531211

Algemene leden

Alfonso Gil Cantabrana
Eijervan 24
5646 JL Eindhoven
Tel.: 040-2425404

Opvang nieuwe leden

Ben Jacobs
De Bleker 41
5506 BB Veldhoven
Tel.: 040-2534735

Vogelwerkgroep De kempen

Vogelwerkgroep De kempen beoogt bezig te zijn met vogelstudie in de Kempen, teneinde de kennis over de in het wild levende vogels te vergroten en een bijdrage te leveren aan de bescherming van deze vogels in hun milieu. Hiernaast is ruimte voor andere activiteiten zoals: natuurstudie in ruimere zin; voorlichting; educatie; en beheerswerkzaamheden.

Secretariaat/Postadres

Vogelwerkgroep De Kempen
Postbus 386
5500 AJ Veldhoven

E-mail

vwgkempen@hetnet.nl

Homepage

www.homepages.hetnet.nl/~vwgdekempen

Lidmaatschap

Het lidmaatschap kan men verkrijgen door zich te wenden tot het secretariaat van Vogelwerkgroep De kempen.

De contributie bedraagt €30,- per jaar.

Gezinsleden betalen €15,-.

Studenten en 65-plussers betalen €25,-.

Donateurs

Donateurs die de Vogelwerkgroep willen steunen zijn van harte welkom.

Bij een donatie van €15,- of meer, krijgt men het verenigingsblad een jaar lang toegezonden. Betaling van contributie of donatie kan geschieden door storting op girorekening 5859111 ten name van Vogelwerkgroep De Kempen, onder vermelding van 'contributie' of 'donatie'.

Inhoud

- 2 **Vogelvaria**
- 6 **Nestkastenverslag Golfbaan Welschap 2007**
Wil de Veer
- 14 **Broedende wulpen op de Landschotse heide**
Peter Keij
- 24 **Slechtvalk (*Falco peregrinus*) in Eindhoven**
Wil de Veer
- 32 **Spanje, vogelen als excuus voor mooie reizen**
Harold Bierens
- 36 **Wij spraken met ...**
Wilma Meurs
- 41 **Leesvoer**
- 42 **Activiteitenagenda november - januari**

Vogelwerkgroep De Kempen is opgericht in 1974 en houdt zich bezig met het bestuderen van de vogels die in het wild in de Kempen (Zuidoost Brabant) voorkomen. Van een klein groepje bevriende vogelaars groeide de werkgroep uit tot een veelzijdige en actieve organisatie van ongeveer 80 leden. De Klapekster (streeknaam 'Blauwe Klauwier') dient als logo.

